

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

CALDWELL, J. C. – SCHINDLMAYR, T.: *Historical population estimates: Unravelling the consensus*. (A népesség hosszú távú idősorainak becslése: Az egyetértés vizsgálata.) *Population and Development Review*, 2002/2. 183–204. p.

Az 1920-as évek közepére egyetértés jött létre a világ és az egyes földrészek népességének a 17. század közepéig visszanyúló növekedését illetően, amit az ENSZ kiadványai is megerősítettek. A bizonytalanságot érzékeltetendő a „közepes” becslés mellett „magas” és „alacsony” változat is közlésre került. Az ENSZ 1951-ben a világ népességére vonatkozóan a következő számokat közölte: 1650-ben 470 millió, 1750-ben 694 millió, 1850-ben 1091 millió, 1900-ben 1550 millió és 1950-ben 2406 millió. Már az idősorok első közreadói (*Willcox* 1931; *Carr-Saunders* 1936) is felhívták a figyelmet a bizonytalanságra a számok pontosságát illetően. Az adatok elemzéséből arra a következtetésre jutottak, hogy a modern világ kialakulását a népesség 1700 körül meggyorsult növekedése tette lehetővé.

A 17. századi adatok bizonytalan úti beszámolókon alapultak, a számmisztika is előfordult bennük, részben kéziratok voltak és különböző nyelveken íródtak. *Willcox* 68 forrásra hivatkozik, és végül ezek átlagát fogadja el. Maguk az európai adatok is bizonytalanok (a későbbi angliai kutatások legalábbis ezt jelzik), ami fokozottan érvényes más földrészek, főleg Afrika vonatkozásában.

A 20. század utolsó harmadában még régebbre visszanyúló népességszám becslések is készültek. Ezek az előbbi számokat alig módosították. Az egyes szerzők (*Clark* 1967; *Durand* 1977; *McEvedy* és *Jones* 1978, *Biraben* 1979, *Madison* 2001) becsléseinek szélső értékei a világ népességére vonatkozóan a következők: időszámításunk kezdete 170–300 millió, 1000-ben 250–310 millió, 1500-ban 420–480 millió. A háttérinformációk vegyesek: mezőgazdasági termelés, népsűrűség, háborúk és békés időszakok figyelembevétele. *Clark* szerint a számok nem légből kapottak, legalábbis ritkán azok.

Jelen dolgozat szerzői úgy látják, hogy ma valamivel, de nem sokkal jobb hosszú távú idősorokat lehet összeállítani. A világ teljes népességére vonatkozó számok a 20. századtól megbízhatónak vehetők, Európára pedig 1800-tól azok. Továbbra is bizonytalanságban vagyunk Amerika felfedezése előtti népességét vagy Ausztrália őslakosainak számát illetően, de Afrika ilyen értelemben is sokáig feltáratlan maradt. Információval szolgálhat a mezőgazdasági termelés fejlődésének és az urbanizáció terjedésének megismerése. A korai becslések bizonyos fókig visszaszámítások voltak, és önmagába visszatérő gondolatmeneten alapultak: lényegében a népességszám változását becsülték, és ez legalábbis részben a népesség növekedésére vonatkozó előfeltételezésre épült. Az, hogy többé-kevésbé egyetértés mutatkozik a számokat illetően, nem kell, hogy okvetlenül megnyugtasson, és lényegében *Willcox* munkájának elfogadását jelenti. Az egyetértés annyiban veszélyes is lehet, hogy nem kedvez a további kutatásnak.

Sz. K.

HINDESS, G.: *Population review of England and Wales, 2001.* (Anglia és Wales népessége 2001-ben.) Population Trends, 2003/2. 7–14. p.

Anglia és Wales népessége a 2001. évi népszámlálás szerint az előző évhez képest 0,4 százalékkal, 1991-hez képest pedig 2,6 százalékkal növekedett. A korfa két helyen válik szélesebbé: a 35 év körülieknél és az 50-es éveik elején járóknál. Az utóbbi a háború utáni, az előbbi az 1960-es évek magas születési arányát (baby boom) jelzi. A termékenységnak az 1970-es években bekövetkezett csökkenése a 24 év körüliek mostanra alacsony számához vezetett. A jelenleg alacsony termékenység a korfa alapjának elkeskenyedését okozza.

A tíz évvel korábbi állapothoz képest csökkent az iskoláskor előtti (0–4 évesek) száma, míg az iskoláskorúaké (5–15 éveseké) nőtt. Számottevően (15 százalékkal) csökkent a 16–29 éves korosztály: az 1970-es évek alacsony termékenysége érhető tetten, amit részben ellensúlyozott az ilyen korúak bevándorlása. A nyugdíjaskorúak (64 év feletti férfiak és 60 év feletti nők) száma valamelyest nőtt. A 85 év feletti emberek száma 30 százalékkal több, mint tíz évvel korábban, ami az idős korban várható élettartam meghosszabbodásából adódik.

A 2001. évi népszámláláson alapuló népesség-előrejelzés Anglia és Wales népességének folytatódó elöregedését vetíti előre az elkövetkező évtizedekben. A 60 év feletti aránya 2031-re 29 százalékra emelkedhet. A teljes eltartottsági arány 1991 és 2001 között 63 körül mozgott, miközben a fiatalok mindvégig az időskori arány felett volt. 2007-re várható, hogy az időskori eltartottsági arány lesz a magasabb, és a különbség 2020 után nőni fog. A teljes eltartottsági arány 2020-ig valamelyest csökkenni, majd emelkedni fog, és 2035 körül várhatóan 70-es érték körül állandósul.

A belső vándorlást vizsgálva a Londonból való számottevő elvándorlásra hívja fel a figyelmet a szerző. 2001-ben 70 ezren költöztek ki a városból, amit a külföldről érkező bevándorlók nagy száma ellensúlyozott. A belső vándorlók között a 15–34 évesek vannak legnagyobb számban.

Az élveszületések száma 2001-ben a második legalacsonyabb érték volt, mióta a születéseket nyilvántartják (1938). Az élveszületések 40 százaléka házasságon kívüli születés volt, ami 1980 óta emelkedő tendenciát mutat. Az anyák első gyermekük születésének átlagos életkora 2001-ben 26,5 év volt, ami 1970 óta emelkedést jelez. A teljes termékenységi arány 2001-ben 1,64 volt, ami 1964 óta csökken, és 1974 óta a pótlási érték alatt van. A korszpecifikus termékenységi arány a 20–24 és a 25–29 éves nőknél a legmagasabb és csökkenő, amit az idősebb korosztályokban mutatkozó növekedés valamelyest ellensúlyoz, de nem tud kiegyenlíteni. Ezek a változások részben annak tudhatók be, hogy a nők reprodukív életkoruk későbbi szakaszára halasztják a gyermekvállalást.

A nyers halálozási arány az utóbbi tíz évben csökkent és 2001-ben 10,2-es értéket mutatott. Ez a várható élettartam növekedését tükrözi, miközben a nők javára itt mutatkozó különbség csökken. A halálozási arány csökkenése a 15 év alatti és a 45–64 éves korosztályban a legnagyobb mértékű. A 45–74 évesek körében mind a férfiaknál, mind a nőknél a rák a vezető halálok.

Sz. K.

KREYENFELD, M.: *Parity specific birth rates for West Germany: An attempt to combine survey data and vital statistics*. (Paritás szerinti születési arány Nyugat-Németországra: Kísérlet a megfigyelési adatok és a népmozgalmi statisztika összekapcsolására.) *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 2002/3. 327–357. p.

A nyugat-európai országok többségétől eltérően a német népmozgalmi statisztika nem figyeli meg a születési sorrend szerinti születési arányt. A Statisztikai Hivatal csak a fennálló házasságokra közöl születési sorrendet. Ebből adódóan nem áll rendelkezésre az első gyermek születésénél átlagos életkor és a gyermektelenség mértéke. A termékenység alakulását különböző felmérések alapján lehet nyomon követni, de hosszabb időszakra vonatkozóan ezek az adatok nem sokat érnek: kicsi a mintanagyság, rövid a megfigyelt időszak, túl kevés születési kohorszra terjednek ki. A szerző megpróbálta összekapcsolni a népmozgalmi statisztikai és a felmérési adatokat, hogy a születési sorrend szerinti születési arányt meghatározza az 1985–1995 közti időszakra. Másokra is támaszkodva a továbbiakban az 1960–1995 közti időszakra vonatkozóan tesz megállapításokat.

A népmozgalmi statisztika megadja az összes és a házasságon kívüli születések számát az anya életkora szerint, valamint a házasságon belüli születések számát az anya életkora és a születési sorrend szerint. Ezeket kiegészítendő a szerző megfelelő súlyozással szétosztotta a házasságon kívüli születéseket a születési sorrend szerint, amihez a társadalmi-gazdasági panelvizsgálat szolgált alapul.

Németországban a teljes termékenységi arány az 1965 körüli 2,5-es értékről tíz év alatt 1,5 alá csökkent, majd stabilizálódott. A csökkenés minden (1., 2., 3. és további) születésre igaz, de a 2. gyermek születését tekintve kisebb mértékű. Az anyák első gyermekük születéskori életkora 1960 és 1970 között csökkent, majd lényegében folyamatosan emelkedett, és 1995-ben meghaladta a 27 évet. Az 1955-ben és 1960-ban született korosztályok a magasabb életkor körüli jelentős szóródást is mutatnak: a görbék ellaposodnak szemben a korábbi korosztályok kifejezetten csúcsos görbéivel.

A családnagyság is változott: nőtt a gyermektelen és csökkent a három és több gyermekes házaspárok aránya, miközben az egy- és kétgyermekesek aránya viszonylag állandó maradt. A gyermektelenek jelenleg 24 százalékos aránya igen magas.

Ami az eredmények megbízhatóságát illeti, a kétféle adatok összefésülésének mintavételi hibája viszonylat kicsi, a házasságon kívüli születések születési sorrendjének megállapítása viszont igen érzékeny a becslőfüggvény specifikálására. Mikrocenzus adataival való összevetés azt jelzi, hogy itt alkalmazott módszer alábecsülte a gyermektelen házaspárok arányát. A szerző által a családnagyságra és a családok gyerekszám szerinti megoszlására vonatkozóan számított adatok részleteikben fölfelé és lefelé is eltérnek a család- és termékenységi megfigyelés eredményeitől.

Noha a szerző eredményei összhangban vannak másoknak a nyugat-német termékenységre vonatkozó megállapításaival, ebből még nem kíván messzemenő következtetéseket levonni. Ettől az tartja vissza, hogy (nem részletezett) külső forrásokkal való összevetésben jelentős eltérések mutatkoznak. Annak ismerete nélkül, hogy a becslések mennyire reprezentatívak és megbízhatók, nehéz megállapítani melyikük közelíti meg jobban az „igaz” termékenységi jelleget.

Sz. K.

KREYENFELD, M.: *Crisis or adaptation – reconsidered: A comparison of East and West German fertility patterns in the first six years after the „Wende”*. (Válság vagy alkalmazkodás – újraértékelés: A kelet- és nyugatnémet termékenység összehasonlítása a „fordulatot” követő első hat évben.)

Más kelet-európai országokhoz hasonlóan a keletnémet területeken is számottevően csökkent a termékenység a kommunizmus bukását követően. 1991-ben mintegy 40 százalékkal kevesebb születést regisztráltak, mint egy évvel korábban. Emellett jelentős elvándorlás is lejátszódott, így az évenkénti születések száma kevésbé használható a termékenység megragadására. A teljes termékenységi arány (ami figyelembe veszi a népesség számát és korösszetételét) az 1990. évi 1,5-ös értékről 1992 és 1995 között 0,8-ra csökkent. Ezt növekedés követte, de még 2000-ben is alatta volt a nyugatnémet értéknek. Egyes kutatók mindezt a keletnémet társadalom részben társadalmi, részben gazdasági válságával hozzák összefüggésbe. Mások alkalmazkodásról, a gyerekvállalás későbbre halasztásáról beszélnek, amivel felzárkóznak a nyugatnémet trendhez. A szerző az 1961 és 1970 között született és az újraegyesítéskor 20–29 éves korosztályra vonatkozó, az 1997. évi mikrocenzusból származó adatok vizsgálatával próbálja eldönteni melyik magyarázat a helytálló.

Németország újraegyesítésével a nyugatnémet intézményi keretek váltak általánossá: áttértek a piacgazdaságra, az 1990-es évek közepére gyakorlatilag befejeződött a privatizáció, a bérek és a hatékonyság ugyanakkor a keleti részekben elmaradt a nyugati szinttől, a munkanélküliségi ráta pedig kétszerese volt a nyugatinak. Az állami bölcsődei és óvodai ellátás köre az 1990-es években a keleti részekben a korábbi időkre jellemző maradt, messze meghaladva a nyugati területekre jellemző értéket. Az ellátó intézményeket és azok feladatát lényegében változatlanul átvette a helyi önkormányzat.

A keletnémet nők gazdasági aktivitása továbbra is a nyugatiaké fölé maradt. Nyugaton a kisgyerekes anyák általában rövidebb munkaidőben dolgoznak, míg keleten elfogadottabb a nők ilyenkor is teljes munkaidőben való foglalkoztatása. Kérdéses, hogy az NDK-ban szocializálódott korosztály mikorra alkalmazkodik a nyugati családpolitikai és munkaerőpiaci rendszerhez, vagy ezt már csak a következő korosztály teszi meg. A kisgyerekes anyák munkavállalásában megnyilvánuló különbséget magyarázza, és lehetővé is teszi a napközi ellátásról előbb bemutatott kép.

A keletnémetek közel fél évszázadig egy elnyomó rendszerben éltek, és erre adandó válaszként a magán/családi életben keresték az önmegvalósítás lehetőségét. Noha a politikai rendszer megváltozott, a keletnémetek még mindig fontosabb szerepet tulajdonítanak a gyerekeknek és a családi életnek, mint nyugati társaik. Ennek ellentmondani látszik, hogy a párkapcsolatban élők aránya keleten lényegesen magasabb, mint nyugaton.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a keleti részekben a gazdasági helyzet nem kedvez a gyerekvállalásnak, így a nyugati trendhez való igazodás, azaz az alkalmazkodás egyelőre nem várható. Ezzel ellentétes irányba hat, és viszonylag korai gyerekvállalást eredményez a fennmaradt bölcsődei és óvodai rendszer, valamint a gyerekek tulajdonított értéké a keletiek életében. A szerző szerint a teljes termékenységi arány kiegyenlítődése egyhamar nem várható, noha a Német Statisztikai Hivatal ezt 2005-re tette.

Sz. K.

MARTIN, J. L. – WILEY, J. – OSMOND, D.: *Social networks and unobserved heterogeneity in risk for AIDS*. (Társadalmi csoportok és az AIDS kockázatának nem megfigyelt különbségei.) *Population Research and Policy Review*, 2003/1. 65–90. p.

Az AIDS, mint szexuális úton terjedő betegség adott társadalmi csoporthoz kötődik. Az ilyen csoport természetének ismerete nem csak a betegség mértékének felméréséhez, hanem terjedésének megakadályozásához is hozzásegíthet. Az egyes csoportokban végzett felvilágosítással rámutathatunk a fokozott fertőzési kockázatot jelentő magatartásra. A szerzők konkrétan a homoszexuális férfiak városi környezetben kialakult és jól körülhatárolható csoportjáról írnak.

Több független változó által befolyásolt jelenség vizsgálatánál elfogadott, hogy nem vagyunk tekintettel minden lehetséges befolyásoló tényezőre. Ebből adódóan felcserélhetőnek látszó esetek valójában különböznek egymástól a tekintetben, hogy milyen valószínűséggel mutatnak ilyen kimenetelt. Ezt nevezik a statisztikusok „nem megfigyelt különbségek” problémájának: tudjuk, hogy látszólag azonos esetek valójában különböznek, de nem tudjuk megfigyelni a különbséget. Ha a nem megfigyelt változók többé-kevésbé függetlenek a megfigyelt változóktól, természetesen összefoglalhatók az általános „hibában”, és nem zavarják az elemzést. Nem véletlen mintavétel esetén – a HIV kockázati csoport tagjainak eltérő elérhetősége éppen hogy ilyen eset – érthetően bonyolódik a helyzet: amennyiben a nem megfigyelt különbség hatását a mért változók nem közvetítik, aligha kerülhető ki a torzítás. Példával érthetőbbé téve: iskolázott homoszexuálisok inkább kikérdezhetők (és így bekerülnek a mintába), ugyanakkor éppen ismereteik révén kevésbé valószínű, hogy HIV fertőzötté váljanak.

A szerző San Francisco AIDS fertőzött részén élő 18–29 éves férfiak egy éven át folytatott megfigyelésének (kábitószer használat, szexuális magatartás, a homoszexuális közösséggel való kapcsolat) adataira támaszkodnak. A megfigyelés 400 majd 600 meleg vagy biszexuális személyre terjedt ki. A HIV fertőzöttség vérmintán alapuló vizsgálatába és így a fertőzöttség kimutatásába 90 százalékuk egyezett bele.

Az önmagukat melegnek vallók között több volt a HIV fertőzött, mint a biszexuálisok között. A szerzők úgy látják, hogy van olyan nem megfigyelt jelleg, ami mind a melegként való önmegfogalmazással, mind a HIV kockázatát csökkentő magatartással összefügg, és ezt nem lehet megragadni a szokásos kockázati értékekkel. A biztonságos szex gyakorlatának mértéke nem volt kimutatható hatással. Ugyanakkor az erre adott válasz nem okvetlenül megbízható. (A szerzők *Durkheim* alapvető szociológiai axiómájára hivatkoznak ezzel kapcsolatban.)

A meleg közösségbe való integráltság vagy pusztán az érintett kora, ismeretekkel szolgálhat a lehetséges partnerek HIV fertőzöttségéről, ami további nem megfigyelt különbséget jelent. A feltett kérdésekre adott válaszok alapján a szerzők azonban ezt nem tartják befolyásoló hatásúnak: a kiterjedt homoszexuális kör több partnert is kínál, ami leronthatja az informáltság hatását.

A meleg közösségbe integrált személyekre koncentrált felvilágosítás hatásosabb lehet, mint az általános ismeretterjesztés. Ezek a személyek nagyobb ismeretségi körrel rendelkeznek, és az adott körben való népszerűségük révén meggyőzőbbek is lehetnek. Kiterjedt szexuális partnerkörük miatt mindenképpen célravezető őket megszólítani.

Sz. K.

LUY, M.: *Warum Frauen länger leben – wird ein Vergleich der Sterblichkeit von Kloster- und Allgemeinbevölkerung durch Bildungsgrad und Missionstätigkeit der Ordnungsmitglieder beeinflusst?* (Miért élnek a nők tovább – befolyásolja-e a képzettség és a missziós tevékenység a várható élettartamot a rendtagok és az általános népesség körében?) *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 2003/1. 5–35. p.

Már az 1746-ban elvégzett halálozási vizsgálatok óta tudjuk, hogy a nők tovább élnek, mint a férfiak. Ezt a későbbi népességstatisztikák is megerősítik. A jelenség lehetséges okairól a szakirodalomban számtalanszor vitatkoztak már, és a legkülönbözőbb hipotéziseket állították fel. Lényegében két csoportra oszthatóak a nézetek: az egyik szerint biológiai tényezők játszanak szerepet a férfiak korábbi halálozásában, a másik szerint magatartási és környezeti befolyásoló tényezők játszanak közre. Mivel az általános népességben a férfiak és a nők különböző környezeti befolyásoló tényezőknek vannak kitéve, lehetetlen a magatartásbeli és környezeti okokat megkülönböztetni.

Egészen más körülmények között élnek azonban a szerzetesrendben tevékenykedő férfiak és nők. Az utóbbi években bajor apácák és férfi szerzetesek körében végeztek vizsgálatokat. A megfigyelés 30 naptári évre vonatkozott, 25 éve kor fölött, az 1910/1940-es, valamint az 1955/85-ös halálozási táblával számolva és összehasonlítva az 1924/26, valamint az 1970/72 általános német halálozási táblával. Ez az analízis sem lehetett azonban minden szempontból egyértelmű, mert az életmód különbözött aszerint, hogy az illető szerzetesnő vagy szerzetes tagja volt-e a misszióknak, vagy nem. Amennyiben egy időt a misszióban töltött, ezt, de csak ezt vették számításba. Előfordulhatott ugyanis, hogy a rendbe való visszatérésnek épp a betegség volt az oka, s a halál már a rendházban következett be. Ha azt vesszük alapul, hogy a missziós tevékenység hiányos táplálkozással, fertőző betegségekkel, nem megfelelő orvosi ellátással járt együtt, könnyen igent mondunk a korábbi halálozási okokra. Nem mindig jellemző azonban, hogy az ipari országokban a körülmények ilyenek lettek volna, és a misszionáriusok 40%-a 30 évest, a misszionáriusnők 20%-a 25 évet töltött csak el ebben az életformában.

Az alapvető kérdés mégis csak az, hogy a missziós tevékenység a bemenetkor ábrázolt eredményeket a nemspecifikus halálozási különbségek esetében torzítani tudja-e. A férfiak magasabb halandósága a szerzetesrendi közösségben mindenekelőtt a második megfigyelési időszakban, és 1955 és 1985 között végül is egyáltalán nem a várt mértékben tértek el az általános népesség halálozási adataitól. A misszionáriusság kihatása a várható élettartamra ugyanis csak akkor állapítható meg, hogyha az ekkor nem missziót teljesítő szerzetesekével hasonlítjuk össze. Ezért tehát a missziós tevékenység befolyásának a mindkét megfigyelési időtartam tényleges halálozási viszonyaira kell, hogy kiterjedjen a vizsgálat az egész szerzetesrendi népesség körében.

Az összehasonlítás a túlélési körülmények között a misszionárius és nem misszionárius apácák körében 1910 és 1940 között teljesen váratlan eredményt hozott: a misszionáriusok lényegesen kisebb halandóságúak voltak. Ennek oka egyrészt az lehetett, hogy misszionáriusnak a fizikailag és pszichikailag erősebb apácák mentek, másrészt a tbc az otthon maradottak körében erősebben tizedelt. Az 1955–85 közötti időszak már ellenkező képet mutat. Nincs különbség a misszionáriusok és a rendházban maradt szerzetesek túlélése között.

A vizsgálat másik része volt a képzettség hatása a mortalitásra. A férfiszerzetesek között megkülönböztették a főiskolai végzettséggel rendelkezőket és laikus testvéreket,

a bajor szerzetesnők között pedig szintén a magasabb képzettségűek és alacsonyabb végzettségűek csoportját alakították ki. Statisztikailag szignifikáns eredményeket csak az első megfigyelési szakasz apácáira nézve találunk: köztük a magasabb végzettségűek hosszabb életűek voltak. A férfi szerzetesek között megoszlott az arány végzettség szempontjából.

Érdekes eredménye tehát a bajor vizsgálatnak, hogy magában a képzettség egy olyan népességben, ahol nincs életmódbeli különbség, nem jelent túlélési különbséget. Az, hogy ez az általános népesség esetében nem így van, foglalkozási, jövedelmi és szociális hovatartozásra vezethet vissza. Az egész analízis világosság tette, hogy a férfiak magasabb halandóságának okai kizárólag az általános népesség férfitagjainak magatartási és környezeti tényezői.

Sz. G. S.

SCHULZ, R. – SWIACZNY, F.: *Globale Verstädterung – Entwicklung, Ursachen, Folgen.* (Globális elvárosiasodás – fejlődés, okok, következmények.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2003/1. 37–66. p.

Az elkövetkező évtizedek során a globális elvárosiasodás, különösen a tartóssága szempontjából, jellemző lesz a világ népesedési folyamatára, amely a legnagyobb kihívásokat jelenti. A nagyvárosok növekvő száma és népessége a Föld kevéssé és a legkevésbé fejlett országaiban a múltban felkeltette a média és a politikusok figyelmét. Az emberek gyorsan növekvő része, akik a városokban élnek, ma messzemenően a tartós fejlesztések fenyegetettségének lesz kitéve. A városi népesség terjeszkedése új nyomor-negyedek kialakulásához vezet bizonytalan és egészségtelen életkörülményekkel és munkahelyek, lakások, valamint infrastruktúra hiányával.

1950 és 2000 között a városi népesség száma 0,75 milliárdról 2,9 milliárdra sokszorozódott, részesedése a világnépességben 29,8%-ról 47%-ra nőtt. Az elmúlt ötven év alatt az átlagos évi világnépesedési növekedési ráta 1,75% volt és így lényegesen csekélyebb, mint a városi lakosság növekedése, amely évente 2,68% volt. A 2001-es ENSZ World Urbanisation Prospect 2003-ig 4,9 milliárdra teszi a városi népesség növekedését, így a városiasodáskvóta a 60%-ot el fogja érni. E szerint az előrejelzés szerint a globális népességfejlődés a városi régiókban fog történni, és az elvárosiasodás azokból a migrációs túltengésű területekből fog profitálni, ahol a termékenység magas marad.

A megavárosok száma mintegy 10 milliós lakossággal emelkedni fog. Míg New York 1950-ben még az egyetlen ilyen város volt, 2000-ig további 16 város érte el ezt a mértéket. Jelenleg csak a népesség 3,7%-a él megavárosokban, 2015-re azonban ez az arány 21 városban 4,7%-ra becsült, összekötve egy ez idáig ismeretlen városfejlődési rendszerrel.

Összefoglalóan négy összetevőre vezethető vissza a városok fejlődése. Először is a korábban falusi települések újraosztályozása a lakosság száma szerint, központiság és funkció szerint. Másodszor az adminisztratív városhatár kiterjesztése, harmadszor a születések és a halálozások pozitív szaldója, negyedszer pedig a belső és a nemzetközi vándorlás pozitív szaldója.

A népesség növekedése a fejlődő országokba a városokban a településnagyság olyan kiterjedésével jár, hogy azt munkahelyekkel, lakásokkal és infrastruktúrával már nem

képes ellátni a város. A betelepülők egyre kevésbé kvalifikáltak, mert a kereseti lehetőségek már nagyon rosszak. Egyre gyakrabban üti fel a fejét a munkanélküliség és a vele járó bizonytalanság. Kiterjednek a nyomornegyedek. A városok, melyek nem rendelkeznek elegendő kvalifikált személyzettel és teljesen alulfinanszírozottak, nem tudnak a problémáival megbirkózni.

A növekvő elvárosiasodás azonban nem csak a bevándorlók individuális életkörülményeire van kihatással a nyomornegyedekben, hanem a városi életmód nehezen viselhető ökonomiai és ökológiai hátrányokkal jár az egész város és népessége körében. Itt van elsősorban a felgyülemelő szemét, a tisztítatlan szennyvíz, az aránytalanul nagy vízfelhasználás és a megnövekedett közlekedés, valamint a tüzelőanyagok okozta levegőszennyeződés. Az ivóvíz drága és rossz minőségű, a szegények akár jövedelmük ötödét fordítják a vízre.

Problematicusak a fogyasztási szokások is a városokban, ahol nem elegendő a létfenntartásra szolgáló élelem és a táplálkozási szokások lényegesen eltérnek a falusiétól. Több zsír és több állati, mint növényi fehérje kerül az asztalra. A fejlődő országokban a kistermelők nem tudják ellátni a városi lakosságot elegendő élelmiszerrel.

A komplex problémák, melyek a kevésbé fejlett országokban a vidékről menekülés és a városiasodás között fellépnek, megoldást csak a megfelelő intézkedések koordinált egymásra hatásával lennének képesek elérni. Az érintett országokban azonban a politika és az adminisztráció nincs ebben a helyzetben, a nemzetközi fejlesztési segélyezés pedig csak egyszeri segítséget nyújthat. A sok országban megfigyelhető szakadék város és falu között és a belső kohéziós veszteség sok városban, amely a szociális, gazdasági és/vagy etnikai elkülönülő egységeket szétbomlasztotta, megerősíti a cselekvési igényt, hogy nem lehetetlen világszerte trendváltozást bevezetni a nagyvárosokban.

Sz. G. S.

DEMENY, P.: *Die bevölkerungspolitischen Dilemmata in Europa zu Beginn des 21. Jahrhunderts.* (Népesedéspolitikai dilemmák Európában a 21. század kezdetén.) *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 2003/1. 91–117.

A tanulmány azokat a kérdéseket tárgyalja, amelyek a fenntartható szinten lévő termékenység tartósságát vetik fel Európában. A kontinens demográfiai kényszerhelyzetét a korstruktúrák és a relatív népességnagyság összehasonlítása alapján az európai és az Európán kívüli népesség körében tárja elő, mint például Oroszország és Jemen, valamint a 25 országra bővült EU és egy 25 országot átfogó háttér az EU-nak Észak-Afrikában és Nyugat-Ázsiában, felhasználva az ENSZ utóbbi ötven éves becsléseit és a 2050-ig szóló előrejelzéseit. A népességváltozás lehetséges geopolitikai aspektusait a cikk figyelembe vette. Hiányoznak azonban az európai politika válaszai. A születések arányának emelkedéséért a legtöbb kormány nem tesz semmit. Egy csomó politikai intézkedés, amely messzemenően támogatott, a születésszámok tervezett mellékhatásáért megkísérli a nők foglalkoztatását a formális munkaerőpiacon a gyermekek elhelyezésével összeegyeztetni. Az ilyen intézkedéseknek azonban valószínűleg megvannak a maguk határai. Egy tartós színvonalmegtartás alatti termékenység, magasabb Európán kívüli bevándorlás, negatív népességfejlődés és a világ népességének demográfiai súlyvesztése – ezek a 21. század biztos előrejelzései.

Európában példátlanul alacsonyak a születésszámok és ez különleges figyelmet kíván. A 20. század második évtizedében érte el a világnépességben való részesedéseinek 25%-ával csúcspontját. 1975-ben ez az arány már csak 17% volt és 2000-re 12%-ra esett vissza. Ez a tendencia várható a 21. századra, az ENSZ előrejelzése alapján 2050-ben 7%-ot tesz majd ki Európa népessége a világ népességéből.

A relatív népességnagyság drasztikus veszteségét más régiókhoz hasonlítva Oroszország, mint Európa demográfiailag legbetegebb országa, jó példa. Összehasonlítva népességnagyságát egy Európán kívüli országgal, Jemennel, azt látjuk, hogy Oroszország népessége 50 év alatt 32%-kal nőtt, Jemené 4,3 millióról 18,3 millióra, vagy több mint négyszeresére emelkedett. Az ENSZ közepes előrejelzési variációja szerint Oroszországban 2050-ig lassulni fog a népességsökkenés és a várható élettartam férfiaknál 73 év fölé, nőknél 80 év fölé fog emelkedni. Így a népességnagyság 2050-re elérheti az 1950-es színvonalat, míg Jemen az 1950-esnek 24-szeresét.

Az EU 25 tagállamát összehasonlítva Észak-Afrika és Nyugat-Ázsia 25 országával a 2000-ben regisztrált 451,4 milliós Unió 2050-re várhatóan 401 milliós népességű lesz, míg a másik országcsoport népessége 587,3 millióról 1,298 milliárdra fog emelkedni.

A nagyon gyors népességnövekedés túlnépesedéshez is vezethet, amely a belpolitikai stabilitását is veszélyeztetheti az érintett országnak. Ez vezethet a kivándorlásokhoz, amelyek alakulásában Európa és a Nyugat még szerepet játszhat. Feltehetően téved azonban, aki azt gondolja, hogy a termékenységi átmenet jelentős gazdasági és egyben kulturális változások nélkül meggyorsítható lenne. A történelmi tapasztalat a 21. század számára a következő fő tényezőket adja: az integráció a világ gazdaságba a kereskedelem és a tőkeáramlás megnyitása következtében a képzési rendszer és a női emancipáció felértékelődésével jár. A kulturális befolyások a generatív magatartásra is nagy hatással lehetnek.

A nagy népesség nem jelent feltétlenül elszegényedést egy fejlődő országra, jó példa erre Dél-Korea esete. Szemben a különösen Európában elterjedt félreértéssel az olyan népesedésszerű országok, mint Kína, India vagy Brazília egyáltalán nincsenek hátrányos helyzetben ahhoz, hogy akár a 21. század első évtizedeiben komoly gazdasági és katonai hatalommá váljanak.

Ha az EU tisztázott bevándorlási politikával rendelkezne, hasznos lenne, bár problematikus. Tulajdonképpen az elmúlt évtizedek demográfiai csökkenése nagyobb igyekezetet kellett volna, hogy kiváltson, de a megfigyelések ennek ellentmondanak. Az EU korábbi tizenöt országából tizennégy kielégítőnek ítélte termékenységi szintjét. Az új tagállamok válasza a körkérdésre kevésbé meglepő: Szlovénia kivételével túl alacsonynak tartja termékenységét és remélhetően javíthatónak.

A cél Európában: biztosítani a nők keresőképességét és a gyermekvállalását is. Ehhez nyújtának segítséget a családi segélyek, vagy az ingyenes ellátás bölcsődében, óvodában. Az ilyen szolgáltatások finanszírozása viszont adóemeléshez vezet, amely ugyancsak a családokat sújtja. Egy egészen más társadalmi változás is a nők munkába állásának trendjét erősíti. Egyre több házasság végződik válással, s ez a gyermekekre nézve jóval nagyobb kockázatot jelent.

A termékenység növelésére alkalmas lenne az a módszer is, hogy a gyermektelenek fizessenek. Azonban nem lehet az a cél, hogy minél több gyermek szülessen, a fontos, hogy a gyermekek a legjobb lehetőségekkel nőjenek fel és felelős tagjai legyenek a társadalomnak.

Az európai népesedéspolitikai másik nagy kérdése a bevándorlások helyzete. Jelenleg az EU gazdasági vonzereje a potenciális bevándorlók felé nagyobb, mint valaha. Ezt a gazdasági színvonalkülönbség és a politikai biztonság okozza a származási országokhoz viszonyítva. A bevándorlás valószínűleg nem fogja megállítani az európai népesség-visszaesést, de mivel a bevándorlók száma magas marad, a hanyatlást bizonyára lassítani fogja. Ez a történelem alapvető változásokat hoz a népesség etnikai összetételében és kulturális örökségében. Amennyiben Európa nem ilyen jövőt szán utódainak, a korrekciós cselekedeteket nem halogathatja tovább.

Sz. G. S.

WENDT, H.: *Asylwanderung nach Deutschland. Dimensionen, Flüchtlingskategorien, rechtliche Grundlagen, Verlauf, Herkunftsregionen und europäischer Vergleich.* (Menekültvándorlás Németországba. Dimenziók, menekültkategoriók, jogi alapok, lefolyás, származási régiók és európai összehasonlítás.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2003/1. 67–90. p.

A menekültjogra pályázók bevándorlása gyakran vitatott téma, amely az egész bevándorlási vitára és az integrációs folyamatra kihatással van. A '90-es években a menekültjogi státuszra pályázók kb. 20%-át tették, ki a németországi össz-bevándorlóknak. 2001-ben csaknem 1,1 millió menekült élt a Német Szövetségi Köztársaságban, amelyből 42% menekültjogra pályázó, menekült, vagy annak családtagja volt. A demográfiai hézag, amely a születések visszaesése következtében alakult ki és a szociális- és nyugdíjrendszer finanszírozhatóságát terheli, csupán a bevándorlással nem tölthető ki. A bevándorlás legfeljebb a népesség-visszaesést és az öregedést képes csökkenteni. Ezért kell egyidejűleg családpolitikai intézkedésekkel a strukturális családi károsodásokat enyhíteni.

Magas pénzügyi ráfordításokat és szociális juttatásokat kell a menekültjogra pályázóknak a tartózkodásukhoz juttatni, mivel a menekültjogra pályázók gyakran lassú eljáráson mennek keresztül. A mindenkori jogi státusz (menekültjogra pályázó, menekült vagy családtagja egy menekültnek) elérhető jogi tartózkodási engedélyt és pénzügyi következményeket (szociális juttatásokat) eredményeznek. További pénzügyi kiadások keletkeznek a szövetségben és a tartományokban többek között azoknak a feladatoknak a során, amelyet a Szövetségi Hivatal a külföldi menekültek elismerésére fordít és a közigazgatási törvényszék intéz.

A menekültjogi vándorlás, mint a menekültvándorlás egy formája egy kényszerű, illetve kényszerű vándorlás. A politikai, gazdasági, valamint szociális, kulturális és ökológiai menekülési okok összefüggnek egymással, és egymást erősítik. Vándorlási, illetve meneküléskiváltó motivációs struktúrák a potenciális migránsnál mégis csak akkor jelentkeznek, amikor tudatosodnak bennük a más életkörülmények az individualitás szintjén. Kiváltó ok ehhez a tudat a megvalósuló jövedelememelkedésről. Ezzel a menekülés és migráció érzékeny reakciókkal bajlódó individuumokat, politikai, szociokulturális és ökonómiai egyenlőtlenségeket teremt a régiók között.

A jogi alapok a menekülti engedélyhez összefüggésben a menekültjogi törvénnyel fontos kereteket biztosítanak a németországi menekültvándorláshoz. Azzal, hogy az alaptörvénybe felvették a „politikai okokból élvezett menekültjog”-ot, a Szövetségi

Köztársaság minden politikai üldözött külföldinek szubjektív jogot biztosít a menekültséghez. A szabályozások a biztos harmadik államról és biztos származási országról 1993 óta egyértelműen kevesebb menekültjogi igénylő esetében játszanak szerepet. Ezt nem figyelembe véve a nem elismert menekültek nagy része tekintettel a származási ország politikai helyzetére türelmet kap.

1990-től 2002-ig a Szövetségi Hivatal a külföldi menekültek elismerésére 2,5 millió első kérelmet döntött el. Az elismerési kvóta minden évben 10% alatt volt. Emellett a döntések a közigazgatási törvényszéki ítéletek alapján figyelmen kívül maradnak, ami miatt az elismerési kvóta egyértelműen nő. Az elismerési kvóta a menekültjogi igénylők körében azokból az országokból is lényegesen magasabb, ahol az emberi jogok sérülnek. A fő származási országok 2002-ben Irak, Törökország, Jugoszlávia, az Orosz Föderáció, Afganisztán, Irán, Vietnam, India, Szíria és Algéria voltak.

A jelentős visszaesés ellenére Németország sokéves összehasonlításban a legtöbb menekültjogra igényt tartót felvette az EU-ba. Ebből kifolyólag Németország összesen 400 000 polgárháborús menekültet és az egykori Jugoszlávia menekültjeinek leg többjét befogadta. Csak 2000-ben előzte meg Nagy-Britannia, mint a legerősebb felvevő ország.

Sz. G. S.

BAUER, A.: Volkszählung 2001: Berufliche und wirtschaftliche Struktur der Erwerbstätigen. (A 2001-es népszámlálás: a keresőképeselek foglalkozási és gazdasági szerkeze-
zete.) Statistische Nachrichten, 2004/5. 382–390. p.

A tanulmány a 2001-es népszámlálás fő eredményeit közli a szakmában betöltött állás, a gyakorolt szakma és a foglalkoztatottak gazdasági hovatartozása szempontjából. A foglalkoztatásnak egyre inkább a szolgáltatóiparban van jelentős szerepe. A mező- és erdőgazdaságban az 1991-es foglalkoztatottak csaknem harmada hiányzik. A termelői körben, beleértve az építőipart, mindössze 28% volt a foglalkoztatottak száma a tíz évvel ezelőtti 34% helyett.

Jellemző volt az elmúlt évtizedben, hogy az alkalmazotti körben foglalkoztatottak száma nőtt. 2001-ben először a munkavállalók több mint fele (53%) alkalmazott, hivatalnok vagy ipari tanuló volt. A mező- és erdőgazdaságban az önállóak és különösen a családi segítők száma tovább csökkent.

A 2001-es népszámlálás adatai a STATISTIK AUSTRIA (www.statistik.at) Web oldalon megtalálhatók. A népszámlálás egy sor módszertani változást hozott. A munkavállalók definíciójába például bekerültek a heti legalább egy órát foglalkoztatottak is.

A foglalkoztatottak aránya 2001. május 15-én az össznépeség 49,6%-át tette ki. Minden tizedik munkavállaló önálló. 30 000 személy dolgozik formális díjazás nélkül családi vállalkozásokban. Az 533 000 szakmunkás jelenti a legerősebb csoportot, ezt követi a 444 000 betanított munkás és 256 000 segédmunkás.

A nők foglalkoztatása a szolgáltatóiparra koncentrál. Ezért a nők gyakrabban állnak alkalmazotti munkaviszonyban, mint a férfiak. 2,08 millió munkavállaló férfi teszi ki az alkalmazottak és hivatalnokok 46,1%-os legnagyobb csoportját. Ez a csoport igen heterogén, az egészen egyszerű tevékenységtől kezdve a vezető állásig beletartozik számos

feladat. Ami a nők felsőfokú végzettségét illeti, gyakorlatilag azonos (16,6%) a férfiakéval (17,0%). Több férfinak van azonban szakképesítése, mint ahány nőnek.

A mező- és erdőgazdaságban, 2001-ben mindösszesen a munkavállalók 4,0%-a dolgozott, férfiak és nők közel azonos arányban. A szolgáltatóiparban dolgozott a férfiak háromötöde, míg a nők négyötöde.

A foglalkoztatottságban a legnagyobb visszaesés a mező- és erdőgazdaságban, a textil- és ruházati iparban, a fémgyártásban és fémfeldolgozásban, a bútorgyártásban, valamint az élelmiszeriparban van.

A népszámlálás során a foglalkozás a nemzetközi foglalkozási rendszer (ISCO 88 COM) alapján került kódolásra. Ennek érdekében egy tezaust dolgoztak ki a foglalkozásmegnevezések gyűjteményéből. Minden elnevezést háromszorosan lezártak, ezen kívül a több mint 20 000 elnevezés egy folyamatos számozás alapján azonosítható.

Az ISCO megköveteli a foglalkozás relatív pontos leírását, amelyet, ha szükséges, kiegészítő jelekkel kell kiegészíteni (gazdasági hovatartozás, üzemméret, legmagasabb végzettség stb.). Az ISCO bevezetése a nemzetközi ÖISCO-hoz való igazodást eredményezte, amelyet 2004 második felében publikálnak.

Az ISCO tíz foglalkozási főcsoportból, 27 foglalkozási csoportból és 111 alcsoportból áll. Az 1. főcsoport a közéleti vezetőket, a magángazdasági vezetőket, politikusokat stb. tartalmazza. A 2. főcsoportba tartoznak az „akadémiai” foglalkozások, melyekhez felsőfokú végzettség szükséges, 708 000 munkavállaló sorolható a 3. főcsoportba, itt a technikusok és az e szintnek megfelelő nem műszaki végzettségűek találhatók. 498 000, mintegy 13,3% az irodai, kereskedelmi alkalmazott. Csaknem ugyanennyien tevékenykednek a szolgáltatóiparban (5. főcsoport). Ezeket követik a mező- és erdőgazdasági dolgozók, majd a „kézművesek” és a gépkiszolgálók. (Idetartoznak a járművezetők is.) A segédmunkásoknak nem szükséges a szakképzettség. 41 000 személy, a munkavállalók 1,1%-a katona.

A 2001-es eredmények azt mutatják, hogy a nők jóval ritkábban töltenek be vezető pozíciót, mint a férfiak.

Sz. G. S.

BAUNACH, D. M. – BARNES, S. L.: *Competition, race, and the measurement of female labor activity*. (Verseny, faj és a nők gazdasági aktivitásának becslése.) Sociological Inquiry, 2003/3. 413–439. p.

A munkaerőpiacon nem minden népességi csoport lép fel egyenlő eséllyel. A szerzők cikkükben a nők és férfiak munkáért folytatott versenyét vizsgálják. A verseny azt feltételezi, hogy a nők foglalkoztatottságát a férfiak munkavállalása befolyásolja és ez fordítva is igaz. Az elemzésben két adatforrást használtak a szerzők: a nők munkavállalási arányát és a nők részarányát a munkavállalók körében. A szükséges adatokat az 1990. évi amerikai népszámlálásból állították elő.

A nők munkavállalási aránya és a nők részaránya a munkavállalók körében tartalmaz erősen különböző mutatókat. A nők munkavállalási aránya arra mutat rá, hogy a munkaképes korú nők hány százaléka dolgozik, míg a nők részaránya a munkavállalók körében azt mutatja, hogy a munkavállalók hány százaléka nő. Az előbbi mutató azt fejezi ki, hogy a nők mennyire integrálódnak a munkaerőpiacon, míg a másik arra mu-

tat, hogy a munkaerőpiacon mennyire kiegyensúlyozott a nemek aránya. A két mutató eltérő tartalmát az is bizonyítja, hogy a háttérváltozók hatására másként viselkednek. Szerzők erre példaként említik a kisgyermekes jelenlétét a családban és ennek hatásait a munkavállalásra. A gyermekek jelenléte emeli a nők munkavállalási arányát, ugyanakkor csökkenti munkaerőpiaci részarányukat. E szerint a gyermekes családokban a családi szerepek miatt ezekből a családokból több férfi, mint nő jelenik meg a munkaerőpiacon. Továbbra is a férfiak kenyérkereső és a nők háztartási szerepe kap társadalmi támogatást és jelenik meg az adatokban. Amikor a nő a háztartásfő, akkor is gyakrabban marad otthon gyermekeivel: hogy ki a háztartásfő, nem nagyon befolyásolja a munkavállalási gyakorlatot.

A vizsgálat során számos politikai következtetést adó megállapításra is szert tettek a szerzők. A gyermekes anyák munkavállalási hajlandóság emelkedik, ha a jó minőségű gyermekelhelyezési-gondozási intézmények rendelkezésre állnak. Ez biztosítja a nőknek annak lehetőségét, hogy mind a munkahelyen, mind a családi feladataik ellátásában helyt tudjanak állni. Ezzel ugyancsak csökken a nők munkavállalásának instabilitása, ami a jövőbeni foglalkozási és bérezési egyenlőség irányába mutat.

A szerzők rámutatnak a fekete nők munkavállalási lehetőségeit elősegítő erőfeszítések szükségességére: képzésük elősegítésére és a munkalehetőségek területi egyenlőtlenségeinek korrigálására. Ennek módoszataira ajánlják a lakóhely változtatás támogatását, a közlekedés javítását és a munkahelyteremtés támogatását. Az oktatási és betanítási támogatások ugyancsak csökkentik a képzettségbeli különbségeket, a hátrányokat.

A szerzők célja a nemek versengésének vizsgálata volt a munkaerőpiacon. A nők és férfiak munkavállalása nem független egymástól, egymással valóban versengenek a piacon. Igaz, hogy mindkét nemnek hasonló előnyöket jelent az oktatás, a munkahelyek számának emelkedése, de egyes tipikusan női munkakörök megjelenése a nők számára nyújt előnyöket a versenyben. Másrészt a szegénység, a munkahelyek távolabbi rendelkezésre állása jobban veszélyezteti a nők munkavállalását, mint a férfiakét. A nőket hozza hátrányosabb munkaerőpiaci helyzetbe – és a férfiakat kedvezőbbbe –, amikor a családi szerepek kapnak nagyobb hangsúlyt.

M. Á.

FELSON, R. B. – ACKERMAN, J. – YEON, S.-J.: *The infrequency of family violence*. (A nem gyakori családi erőszak.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/3. 622–634. p.

Szerzők a fizikai és verbális családi erőszaknak, mint a családi konfliktuskezelés eszközének előfordulását vizsgálták egy koreai és amerikai felvétel adatai alapján. Úgy találták, hogy a családtagok egymás között ritkábban alkalmaznak erőszakot a konfliktusok kezelésére, mintha ugyanaz a konfliktus egy idegennel kapcsolatban fordulna elő. Családon belül nagyobb a visszatartó erő a fizikai erőszaktól, mint a családon kívüli személyekkel szemben, ugyanakkor a verbális civódás a családon belül gyakrabban fordul elő, mint idegenekkel szemben.

A család tagjai közvetlen családi környezetükben gyakran fejezik ki nézetkülönbségeiket veszekedéssel, ugyanakkor vonakodnak idegenekkel vitába keveredni. Másrészt a nem szűk családi környezethez tartozó rokonokkal, munkatársakkal ritkábban kerülnek vitába, mint idegenekkel. Minthogy a fizikai erőszak általában a verbális erőszakból

fejlődik, így a szélesebb rokonsággal, ismerősökkel kapcsolatban a fizikai erőszak előfordulása is igen ritka.

A szerzők úgy vélik, annak hátterében, hogy az emberek ritkábban szállnak vitába, veszekedésbe ismerősökkel, nem közvetlen családtagokkal, munkatársakkal e tevékenységnek az ára is állhat. Például említik, hogy a munkahelyi nézetkülönbség – különösen a fölérendelt munkatárssal szemben – befolyásolhatja a foglalkozási előmenetelt. A közvetlen családi kapcsolaton túli rokoni szálak nem olyan erősek, hogy a veszekedészel azokat ne lehessen eltépni. Ez is a konfliktusok árához tartozik. Így a fenti körökkel fenntartott kapcsolat alakításában ezek a lehetséges, de nem kívánatos fejlemények a konfliktusok kezelésében, mint fegyelmező erő szerepelnek.

A vizsgálat nem támasztotta alá szerzők azon koncepcióját, hogy a házaspárok között a verbális erőszak gyakrabban csap át fizikai erőszakban, mint idegenekkel szemben. Ugyancsak nem találtak nyomát annak sem, hogy az amerikaiak vagy koreaiak tolerálnák a házaspár közötti erőszakot. A férfiak körében a családon belüli vita ritkábban fordul fizikai erőszakba, mint ugyanaz idegenekkel szemben. Ez a jellemző a feleségek viselkedésére is. Úgy tűnik, a házaspárok között működik egy tiltó mechanizmus a fizikai erőszakkal szemben. De van egy másik értelmezése is a házaspárok fenti kapcsolatának. E szerint ebben a kapcsolatban a nézetkülönbségek vitákon keresztül feloldásának nagyobb a lehetősége, mint ugyanaz idegenekkel szemben.

A szülők és gyermekeik közötti kapcsolatok vizsgálatánál kitűnt, hogy a felnőttek gyakran mutatnak – igaz nem jelentős mértékű – agressziót a gyermekekkel szemben.

A szerzők úgy vélik, hogy a családon belüli erőszak gyakoriságát a lehetőségek gyakoriság határozza meg. Az együttélés ténye önmagában megteremti az erőszak lehetőségét, a közös döntésekben az érdekütközések hozzák azt felszínre. Ugyanakkor ezek az ütközések megmaradnak a verbális erőszak keretei között, a családon belüli fizikai erőszak ellenkezik minden normával.

M. Á.

VANWEY, L. K.: *Land ownership as a determinant of temporary migration in Nang Rong, Thailand*. (Földtulajdon, mint az ideiglenes vándorlás meghatározója Nang Rong-ban, Thaiföldön.) *European Journal of Population*, 2003/2. 121–145. p.

A szerző dolgozatában a földtulajdon és az ideiglenes munkavállalási célú vándorlás összefüggéseit vizsgálja. Korábbi kutatások kimutatták, hogy az ideiglenes munkavállalási célú vándorlás a vidéki fejlődési folyamat része, amikor is a vidéki háztartások diverzifikálják jövedelemforrásaikat (mezőgazdaságból és a mezőgazdaságon kívülről jövő jövedelmek) és diverzifikálják a jövedelem forrásának geográfiai elhelyezkedése szerint is. E folyamatok voltak jellemzőek a vizsgált faluban is.

A vizsgált területen a jövedelem diverzifikációjának két oka is volt. Egyrészt ezen úton kívánták a háztartás jövedelmét fokozni, mivel a mezőgazdaság termelésből és a helyi munkavállalásból származó bevételek elégtelenek voltak a megélhetéshez, másrészt a háztartások a faluban rendelkezésre nem álló fejlesztési kölcsönöket így akarták pótolni. A helyi jövedelemszerzési lehetőséget más lehetőségek hiányában alapvetően a rendelkezésre álló földek megművelése jelentette. Azonban a termelés fejlesztéséhez, a gépesítéshez kölcsönökre, tőkére volt szükség. A szerző feltételezése az volt, hogy a

kisebb birtokkal rendelkezők a jövedelmük kiegészítésére, megélhetésük biztosítására próbálják bevételi forrásaikat diverzifikálni, míg a nagyobb gazdasággal rendelkezők főleg a birtok modernizálása, gépesítése érdekében.

A kutatások fenti előzetes feltételezéseket igazolták. A 10 hektár alatti birtoknagysággal rendelkező háztartásokban a birtok méretének emelkedésével csökkent a vándorlók előfordulása, csökkent mind a férfiak, mind a nők elvándorlása. A 10–20 hektár területen gazdálkodók körében a birtokméret emelkedésével nőtt a vándorlók gyakorisága is, s főleg a férfiak vándoroltak. A nemek vándorlásának fenti, eltérő sajátossága további kutatásokat eredményezhet. Korábbi kutatások kimutatták, hogy Thaiföldön a nők szerepvállalása sokkal rugalmasabb, mint a térség más országaiban. A nők hagyományosan részt vesznek a gazdaságban, mind a földművelésben, mind a kereskedelmi tevékenységben. Így a tradicionalizmus nem magyarázza a férfiak magasabb vándorlási gyakoriságát a jelentősebb birtokon gazdálkodó háztartásokban.

A szerző elméletileg két választ tart lehetségesnek. A nagyobb gazdasággal rendelkező háztartások több férfit küldenek el dolgozni más területekre, mivel a férfiak hagyományosan a magasabb keresettel kecsegtető területeket dolgoznak, s így a háztartás bevétele is magasabb lesz. Természetesen megvan az egyes iparágak munkaerőigénye is, ami a nemek szerint differenciáltan keresi a munkavállalókat, pl. az export orientált összeszerelő üzemek inkább a fiatal, családdal nem rendelkező nőket keresik. Egy másik magyarázat az lehet, hogy a nők azért is a föld közelében maradnak, hogy így is jelezzék örökösödési igényüket a földre.

A szerző szerint fenti jellemző magatartások fogják jellemezni a falvak lakosságát a közeljövőben. A kutatók között nagy vita van arról, hogy a jövedelemszerzés új módja miként fogja befolyásolni a falvak társadalmi összetételét. Van, aki azt mondja, a jövedelmek a szegényebbeket fogja segíteni abban, hogy javítsák abszolút és relatív anyagi helyzetüket a közösségen belül. Mások véleménye szerint a gazdagabb háztartások fog-nak jobban profitálni, mivel megvan a képességük a lehetőségek jobb kihasználására. A szerző véleménye szerint mindkét nézőpontban van igazság, de a leginkább hasznot hozó eredmény maga a vándorlás ténye. A fejüket vándorlásra adók úgy indulnak el munkát keresni, hogy nem is tudják mi vár rájuk.

A folyamat vesztesei a közepes méretű birtokkal rendelkezők lesznek. A szegényebbek és gazdagabbak jól felfogott közvetlen érdekükből mennek munkát vállalni, míg a középső csoport elmulasztja a csatlakozást a modern fejlődés folyamatának kezdetéhez.

M. Á.

KROSKA, A.: Investigating gender differences in the meaning of household chores and child cares. (Nemi különbségek vizsgálata a háztartási munkák és a gyermekgondozás értékelésében.) Journal of Marriage and Family, 2003/2. 456–473. p.

A szerző amerikai együtt élő párok körében vizsgálta egyes háztartási munkákról kialakított vélemények nemek közötti különbségeit. A vizsgálatban résztvevő személyek az egyes munkafajtákat kellett három szempont szerint minősíteni:

- a munka jellegének értékelése: pl. jó, kellemes, rossz, szörnyű,
- a munka tartalmának értékelése: pl. nagy munka, erőt feltételező, kis munka,

– az aktivitás jellemzői: pl. gyors, hangos, lassú, csendes.

Fenti jellemzők alapján képzett skála minősített minden tevékenységet. A továbbiakban a szerző azt vizsgálta, hogy az egyes tevékenységeket a válaszolók különböző csoportjai miként ítélték meg.

A csecsemő és gyermekgondozást a párok általában nagyra értékelték, noha a nők és férfiak harmadának véleménye volt a tevékenységekben eltérő. A nők – mint a szerző várt – a gyermekgondozást, mosást és ételkészítést tartották fontos és nagyra értékelt tevékenységnek, míg a férfiak jobban értékelték a kerti munkát, a gépkocsiszerelést mint a nők. A tevékenységek kétharmadában a nemek azonosan ítélték meg az egyes munkákat. Voltak érdekes különbségek is, amikor nem várt vélemények fogalmazódtak meg: például a mosogatást a férfiak kellemesebb munkának tekintették, mint a nők.

Érdekes különbséget talált a szerző egyes munkák megítélésében, amikor a kereső kereső tevékenysége, vagy a háztartási munkamegosztás szerint vizsgálódott. A munkamegosztásban a vállalt munkát általában magasabbra értékelik, mint amiben nem vesznek részt. Ha e szerint vizsgáljuk, az egyes munkák megítélésében a nemek közötti különbségek eltűnnek, vagy jelentősen csökkennek. Ugyancsak eltűnnek az egyes házimunkák megítélésében a különbségek, ha a nők kereső tevékenységet folytatnak. Ekkor számukra is épp olyan pozitív munka a gépkocsiszerelés mint a férfiak részére, s a mosogatás és gyermekgondozás értéke szemükben is csökken.

Összefoglalva a férfiak és nők számos házimunkát különböző képen értékelnek. A szerző szerint ennek a különbségnek két oka is lehet: a kereső munkavállalás terén fennálló különbségek, valamint a házimunka megítélését irányító kulturális beállítódások.

A vizsgálatot eredményeinek értékét csökkentti, hogy a minta nem véletlenszerű kiválasztáson alapul. Ezért a szerző azt írja, az eredményeket csak előzetes eredményeknek fogjuk fel, a vizsgálatot célszerű lenne egy nagyobb, reprezentatív módszerekkel kiválasztott mintán végrehajtani, s így is igazolni a megállapításokat. Longitudinális vizsgálatnak is helye lehet e kérdéskör vizsgálatában.

M. Á.

MURPHY, M. – GRUNDY, E.: *Mothers with living children and children with living mothers: the role of fertility and mortality in the period 1911–2050*. (Anyák életben lévő gyermekekkel és gyermekek életben lévő anyákkal: a termékenység és halandóság szerepe az 1911–2050 közötti időszakban.) *Population Trends*, 2003/112. 36–43. p.

Gyakran azt feltételezik, hogy a múlt termékenységi trendjei következtében emelkedni fog a gyermektelen időszerűak száma, s ez az időszerű gondozásában fog problémákat jelenteni. Ugyanakkor a most nyolcvan évesek – akik valószínűleg leginkább segísre szorulnak – körében magasabb a gyermekkel rendelkezők aránya, mint a korábbi kohorszokban, s ez az emelkedés oda vezet, hogy 2025-ben a gyermekes időszerűak aránya olyan magas lesz, mint amilyen még nem volt a brit népességtörténet során. Más oldalról tekintve a fiatal és középkorú felnőttek igen magas arányának lesz életben lévő felmenője, akik számíthatnak utódjaik gondozására. Az 1960 körül született kohorsz – akik 2025-ben lesznek 65 évesek – az, melynek befejezett termékenysége rendelkezésre áll már, mivel 1990 körül születtek gyermekeik. E csoportban az életben lévő gyermekkel rendelkezők, sőt a két és több gyermekesek aránya magasabb lesz, mint az 1926-ban születettek csoportjában.

A termékenység hosszan tartó csökkenése hatással lesz az időszerű gyermekszámára, azonban ez csak a század második negyedében mutatkozik majd. A halandóság javulásának hatása növekszik annak alakításában, hogy az időszerűeknek van-e életben lévő felmenője vagy leszármazottja. Az említett rokonság léte természetesen nem jelenti automatikusan azt is, hogy azoktól az időszerűak szükség esetén támogatást, gondozást kapnak. A brit és más országok példája is ezt bizonyítja, hogy a többség azért részt vállal az időszerű gondozásában. A gondozás formája, tartalma változhat, amely olyan ismérvek mentén lehet eltérő, mint például a gyermeke családi állapota, iskolai végzettsége stb. A gondozás nyújtásában a geográfiai közelségnek is nagy jelentősége van: jelenleg a gyermekes időszerűak fele lakik gyermekeiktől fél óra utazási távolságon belül, ami a segítség nyújtásának feltételét jelentheti, s úgy tűnik e fizikai közelség a közeljövőben nem is fog változni.

A fenti demográfiai tényezők megteremtik a családi gondozás elvi feltételeit a jövőben, azonban nem sokat tudunk a családon belüli kapcsolatok majdani alakulásáról. Mikroszimulációs kutatásokra van szükség annak tisztázására, hogy a rokonság együttműködése, a generációk közötti transzferek miként fognak a jövőben működni. A szerzők beismerik, hogy az apákról nem rendelkeznek adatokkal, így csak feltételezni tudják, hogy a rokonsági kapcsolataik úgy alakulnak, mint az időszerű nők.

Az utóbbi időszakban a termékenység csökken és a szüléskori életkor széthúzódik. 2000-ben 16 év volt a különbség az alsó és a felső decilishez tartozó szülő nők életkora között: az alsó decilis 20,9 évnél fiatalabb volt, míg a legmagasabb decilis alsó korhatára 36,7 év volt. Fenti jelenségnek lényeges és hosszan tartó hatása lehet: a felső decilisben született gyermekek 60 évesek lesznek, csak 9 százalékuknak lesz életben anyja, míg ez arány a legalacsonyabb decilisben születettek körében 74 százalék lesz. Ez előrevetíti, hogy a következő években a szülési szokások változásának lesz nagy jelentősége. Ugyancsak nagy jelentősége lesz, ha e szokások a családon belül öröklődnek: fiatal anyák gyermekei is fiatalon lesznek anyák, időszerű nők gyermekei is idős korban szülik meg gyermekeiket. Ekkor sajátos családcsoportok alakulnak ki, van, ahol

a gondozásra szoruló időskorúakat gondoskodó leszármazottak tudják körülvenni, míg más csoportokban e gondozási lehetőség igen ritka lesz.

A probléma jövőbeni súlyát a világon a legalacsonyabb halandóságú japán népesség példáján tudjuk bemutatni. A 2000. év halandósági viszonyait feltételezve a nők 39 százaléka lesz 90 éves vagy idősebb és további 36 százaléka fog nyolcvanas éveikben elhunyni. A kilencvenes éveikben hétszer annyi nő fog meghalni, mint a hatvanas éveikben. Ha feltételezzük, hogy a halált megelőző években igénylik az időskorúak a legtöbb gondoskodást, akkor látható, hogy a halandósági viszonyok alakulása és a gyermekszülések időzítése lesz az a két tényező, amik a legnagyobb hatással lesznek az időskorúak családi gondozásának forrásaira a következő időszakban.

M. Á.

KIECOLT, K. J.: *Satisfaction with work and family life: no evidence of a cultural reversal.* (Elégedettség a munkával és a családi élettel: nincs bizonyíték a kulturális fordulatra.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/1. 23–35.

Hochschild „kulturális fordulat” hipotézise szerint az utóbbi évtizedekben a munka előtérbe került a család rovására. Érvelése szerint ennek az az oka, hogy a munkahely a barátságok, a teljesítmény, az elismerés, sőt, sok esetben a pihenés színtere is; ezzel szemben az otthon az a hely, ahol az embert állandóan ostrom alatt tartja a rendtelenség, gyermekeinek és házastársának követelése. A szerző ezt a hipotézist tesztelte országos reprezentatív mintán, 1973–1994 közötti longitudinális adatokon.

A munkával és a családdal való elégedettségre vonatkozó kérdések alapján négy csoportot alakított ki: magas elégedettség mindkettővel; elégedettebb a munkával; elégedettebb a családdal; alacsony elégedettség mindkettővel.

A tanulmányban a szerző három hipotézist vizsgált meg: 1. történt kulturális váltás, mégpedig oly módon, hogy az idők során megnövekedett azoknak a válaszadóknak az aránya, akik a munkával elégedettebbek, mint a családdal; 2. négy tényező magyarázza az elégedettséget: a) a nők elégedettebbek a munkával, mint a férfiak; b) az elváltak elégedettebbek a munkával; c) kisgyermek jelenléte a családban növeli a munkával való elégedettséget; d) az értelmiségiek és a vezetők esetében nagyobb annak a valószínűsége, hogy egyaránt elégedettek a munkával és a családdal, mint más foglalkozási csoportokban dolgozók esetében; 3. a munka előnyben részesítése pozitív kapcsolatban áll a heti munkaórák számával.

Az első hipotézis nem igazolódott be, tehát a kulturális fordulat nem következett be. A munkával való elégedettség az idők során nemhogy növekedett volna, hanem csökkent – a 80-as évek közepének kivételével – az 1973-as 16,1%-ról 10,8%-ra 1994-re; ezzel szemben, a családi élettel való elégedettség 31,8%-ról 40,4%-ra növekedett.

A nőkről azt feltételezte a szerző, hogy nagyobb valószínűséggel elégedettek a munkával, mint a férfiak. A férjezett és a férjezetlen nők esetében is valószínűbb, mint a házas férfiaknál, hogy a munkával elégedettebbek, de a nőtlen férfiaknál a legnagyobb ennek a valószínűsége.

A várakozásoknak megfelelően az elváltak nagyobb valószínűséggel részesítik előnyben a munkát, mint mások. Az elváltak nagyobb valószínűséggel elégedettek a

munkával, és kisebb a valószínűsége, hogy az otthonnal elégedettek vagy mindkettő esetében magas az elégedettségük.

Az előzetes feltevésekkel ellentétben azok esetében, akiknek iskoláskoránál kisebb gyermekük van, más eseteknél nem valószínűbb, hogy a munkával a leginkább elégedettek. A 6–12 éves gyermekkel rendelkezők esetében megnövekszik annak a valószínűsége, hogy egyaránt elégedettek a munkával és az otthonnal, szemben az otthonnal való elégedettséggel vagy, amikor mind az otthonnal, mind a munkával való elégedettség mértéke alacsony. Ez tehát azt jelenti, hogy a serdülőkor előtti korú gyermek jelenléte a családban csökkenti annak a valószínűségét, hogy a munkát találják a leginkább kielégítőnek. Talán a fiatal gyermek a családi életet kielégítőbbé teszi azáltal, hogy növeli a szülők fontosságának érzését és célt ad az életüknek. Ez a hatás az idők során nem változott.

Az idősebb dolgozók a fiatalabbaknál nagyobb valószínűséggel találták a munkát vonzóbbnak, szemben az otthonnal. Az önálló foglalkozású válaszadók nagyobb valószínűséggel voltak elégedettek a munkával, mint mások, szemben az otthonnal való elégedettséggel. A pénzügyi elégedettség pozitív kapcsolatban állt a magas munka-otthon elégedettséggel, jobban, mint akár a munkával, akár az otthonnal való elégedettséggel.

A munka előnyben részesítése nem járt együtt hosszabb munkaidővel. Azok a férfiak és nők, akik a munkát részesítették előnyben, nem töltöttek több időt munkával, mint azok, akik egyaránt elégedettek a munkával és a családdal.

Bár a kulturális fordulat nem következett be, optimizmusra nincs ok. Ehelyett az következett be, hogy a férfiak és a nők munkalehetőségei, karrierútjai és családi felelőssége továbbra is különbözőek maradtak életük során, megoldatlanul hagyva számos hosszú ideje fennálló problémát a munkával és a családdal kapcsolatban.

A feszültségek a munka és a családi élet egyensúlya között megmaradtak. Az elemzés azt mutatja, hogy a férjezett nők, a férjezetlen nők és a nőtlen férfiak ebben a sorrendben egyre valószínűbben találják a munkát kielégítőbbnek, mint a családi életet vagy mindkettőt. Ez a sorrend párhuzamosan fut az egyes csoportoknak a házimunkával kapcsolatos felelősségével.

A szerző felhívja a figyelmet az elemzés korlátaira is: például, hogy a munkával és a családdal való elégedettség globális jellemzőjét használja, nem tér ki az egyes specifikus aspektusokra. A családot és a munkát egyszerre figyelembe vevő, integrált modellek segítségével alaposabban meg kellene vizsgálni, hogy a családi jellemzők, lehetőségek és korlátok hogyan lépnek interakcióba egymással, valamint a férfiak és a nők család-munka preferenciáival, és hogyan befolyásolják az idők során a családdal és a munkával való relatív elégedettséget.

F. E.

TWENGE, J. M. – CAMPBELL, W. K. – FOSTER, C. A.: *Parenthood and marital satisfaction: a meta-analytic review*. (Gyermekvállalás és elégedettség a házassággal: meta-elemzés.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/3. 574–583.

A szerzők a gyermekes és a gyermektelen házaspárok elégedettségét vizsgálják korábban megjelent, a témával foglalkozó tanulmányok eredményei alapján. Az elem-

zés célja annak meghatározása, hogy a gyermekek valóban hatással vannak-e a házassággal való elégedettségre, és ha igen, milyen mértékű ez a hatás; továbbá, hogy milyen tényezők befolyásolják és milyen elmélettel magyarázható legjobban ez a hatás.

A szerzők négy elméleti modell érvényességét vizsgálják. A *szerpikonfliktus-modell* szerint a gyermek megjelenése a családban a társadalmi szerepek tradicionális újrászerveződése irányában hat. Problémák főként akkor merülnek fel, ha a pár nem akarja követni a tradicionális szerepeket. A *szabadság korlátozásának modellje* szerint a gyermekek nagymértékben csökkentik az egyének szabadságát a házasságban. A gyermekek nevelése sok időt és figyelmet igényel, és ezek az igények közvetlen összeütközésbe kerülhetnek a szülő saját igényeivel. A *szexuális elégedetlenség* modellje szerint a gyermekek gyakran akadályozzák a szülők szexuális életét. Nehezebb szexuális életet élni, ha gyermek is van a házban. A szexuális intimitás csökkenése negatív következményekkel járhat a házassággal való elégedettségre nézve. Az *anyagi költségek* modell azt emeli ki, hogy a gyermekek sok pénzbe kerülnek, a családi költségvetésben tetemes kiadásokat jelentenek, s ez a házassággal való elégedetlenséghez vezethet.

A *gyermekes és a gyermektelen házaspárok* összehasonlításában a szülők elégedettsége szignifikánsan alacsonyabb, mint a gyermektelen pároké, továbbá, a nők a kevésbé elégedettek. A férfiak elégedettsége csaknem független a gyermek korától, a kisgyermekes nők azonban – szemben azokkal, akiknek gyermekei már idősebbek – elégedetlenebbek. A legnagyobb különbség a gyermektelen és a kisgyermekes nők között tapasztalható. A házassággal való elégedettség azok között csökken a legjobban, akik a gyermekért elsősorban felelősek, ezek pedig többnyire a nők. A gyermek jelenléte nagyobb negatív hatást okozott a magasabb társadalmi-gazdasági státuszú csoportokban. Az ezekbe a csoportokba tartozók valószínűleg több szerepikonfliktust tapasztalnak és a szabadság nagyobb mértékű csökkenését élik át.

A gyermekek száma negatívan befolyásolja az elégedettséget: minél több gyermek van a családban, annál alacsonyabb a szülők elégedettsége a házassággal. A hatás erősebb volt, amikor a gyermekes és a gyermektelen házaspárokat hasonlították össze, mint a gyermekek száma és az elégedettség közötti hatás.

Az eredmények alapján a szerepikonfliktus-modellt és szabadság korlátozásának modelljét találták a szerzők helytállóknak, ezeket támogatják leginkább az adatok.

Az újabb keletű kutatások a szülői státusszal való nagyobb elégedetlenséget jelzik, valamint erősebb negatív hatást mutatnak ki a gyerekek száma és a szülők elégedettsége között, mint a régebbiek; továbbá, az újabb generációk elégedetlensége nagyobb, mint a korábbi generációké. Ennek okát a szerzők a kulturális hatásokban látják. Úgy érvelnek, hogy a történeti hatások tulajdonképpen kulturális hatások, a születési kohorsz pedig a tágabb társadalmi környezet kultúrájának mutatója. A jelen kultúra az egyéni szabadságot és választást értékeli, amely tükröződik az alacsonyabb születési rátákban. Az emberek később házasodnak és később szülnek gyermeket. Nagyobb a kontraszt a fiatal felnőttek élete és a kisgyermekes szülők élete között, mint korábban volt, ezért nehezebb az átalakulás is, és nagyobb elégedetlenséget eredményez.

A szerzők felhívják a figyelmet arra, hogy az áttekintett tanulmányok nem oksági, hanem csupán korrelációs kapcsolatot mutatnak ki, tehát nem mondhatjuk, hogy a gyermek születése az oka a házassággal való elégedetlenségnek. Elképzelhető, hogy sok esetben a gyermek kedvéért maradnak együtt a párok, akkor is, ha a házasságuk már megromlott, miközben a gyermek nélküli boldogtalan párok elválnak – ezáltal azonban

csökkenhet az elégedettség a gyermekes házaspárok között, a gyermektelenekkel összehasonlítva.

F. E.

AMATO, P. R. – JOHNSON, D. R. – BOOTH, A. – ROGERS, S. J.: *Continuity and change in marital quality between 1980 and 2000.* (Állandóság és változás a házasságok minőségében 1980 és 200 között.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/1. 1–22.

A tanulmány két országos adatfelvétel adatait felhasználva, amelyeket 1980-ban és 2000-ben házasságban élők körében végeztek, arra keres magyarázatot, hogy hogyan változott a házasság minősége a vizsgált időszakban.

A tanulmány négy alapvető cél köré szerveződik. *Először*, megvizsgálták, hogy hogyan változott a házasság minősége az Egyesült Államokban a 20. század utolsó két évtizedében. 2000-ben az emberek idősebb korban kötöttek házasságot, nagyobb valószínűséggel kötöttek többedik házasságot, gyakrabban fordult elő a házasság felbontása heterogámia, nagyobb valószínűséggel éltek együtt a házasságkötés előtt, iskolázottabbak voltak és több gazdasági forrással rendelkeztek. Továbbá, a feleségek nagyobb valószínűséggel álltak alkalmazásban és nagyobb arányban járultak hozzá a családi jövedelemhez, a férfiak és a feleségek nagyobb munkakövetelményeknek tettek eleget, a férfiak nagyobb mértékben vettek részt a házimunkában, és a családi döntéshozatal egyenlőbbé vált. Ami az attitűdöket illeti, az egyének nézetei kevésbé voltak tradicionálisak a nemekre vonatkozóan, nagyobb mértékben támogatták az élethosszig tartó házasságot és nagyobb vallásos befolyásról számoltak be.

A *második* cél az volt, hogy megvizsgálják a házasság minőségének három dimenzióját: a házasság boldogságát, a válási hajlamot és a házassági interakciókat. A házasság boldogsága és a válási hajlam csaknem ugyanolyan mértékű volt 2000-ben, mint 1980-ban. Ezzel ellentétben a házastársi interakciók jelentős mértékben csökkentek a vizsgált időszakban.

A *harmadik* cél annak a kérdésnek a megválaszolása volt, hogy vajon miért volt stabil a házasság boldogsága és a válási hajlam az adott időszakban. A további elemzések eredményei alapján a szerzők elutasították azt a lehetőséget, hogy a házasság minőségét egyáltalán nem befolyásolták a szélesebb körű társadalmi változások. Valójában a házasság boldogsága és a válási hajlam úgy maradhatott stabil, hogy pozitív és negatív irányban ható erők egyaránt befolyásolták. Például, a heterogámia és a feleség munkaidejének növekedése a házasság boldogságának csökkenése irányában hatott, míg a család jövedelmének növekedése, a döntéshozás nagyobb egyenlősége, a nem tradicionális nemi szerepek támogatása, az élethosszig tartó házasság normájának támogatása, a nagyobb vallásosság valószínűleg növelte a házasság boldogságát.

A házassági interakciók egyértelmű és folyamatos csökkenést mutatnak ugyan, de valószínűleg ebben az esetben is egymással ellentétes irányú hatásokkal kell számolni. A szerzők az adatok alapján nem tudták megmagyarázni a házassági interakciók csökkenését az adott időszakban. Úgy tűnik azonban, hogy a férfiak és a feleségek élete egyre jobban elkülönül, kevésbé osztják meg egymással az olyan tevékenységeket, mint az étkezés, bevásárlás, ház körüli munkák, barátok látogatása, szabadidős tevékenység-

gek. A házassági interakciók csökkenésében közrejátszhat a házastársak eltérő munkarendje, a növekvő szolgáltatási szektor, amely lehetővé teszi a házastársak számára, hogy egymástól függetlenebbek legyenek, továbbá a gyermekek olyan iskolaidő utáni tevékenységei, amelyek jobban igénybe veszik a szülők idejét.

A tanulmány *negyedik* célja az volt, hogy kimutassa, hogy ezek a trendek mennyiben különböznek a férfiak és a feleségek esetén. Két olyan változót találtak, amely konzisztensen különböző volt a két nem esetén. Úgy tűnik, a döntéshozás terén tapasztalt növekvő egyenlőség a feleségek körében nagyobb mértékben eredményezte a házasság minőségének javulását, mint a férfiak körében – azonban mind a férfiak, mind a feleségek esetében a házasság minőségének javulásával áll kapcsolatban. Egyetlen egy trend eredményezett különböző következtetéseket a férfiak és a feleségek esetén: a férfiak növekvő részvétele a házimunkában a feleségek körében a házasság minőségének javulását eredményezte, míg a férfiak körében a házasság minőségének romlását. Ez összhangban áll számos megfigyelő azon véleményével – főként a témához feminista szemszögből közelítőkével –, hogy a férfiak és a nők közötti viták legfőbb forrása a házimunka.

A szerzők rámutatnak a tanulmány egyes korlátaira is. Az általuk alkalmazott dekompozíciós elemzés nem alkalmas oksági viszonyok feltárására, továbbá csak a közvetlen hatások becslésére használható. Az elemzés során nem tudták figyelembe venni a kölcsönhatásokat a magyarázó változók és a házasság minősége között. További korlátot jelent, hogy néhány magyarázó változót csak egyetlen kérdés alapján mértek, pl. a vallásosságot vagy az egyenlőséget. Nem tudták a szerzők meghatározni, hogy a házasságokban bekövetkezett változások szelekciós hatás, kohorsz hatás vagy periódus hatás eredményeként következtek be.

Végül következtetésük szerint a házasságban egyszerre vannak jelen negatív és pozitív irányú folyamatok, hatások. Bár a házasságok sok kihívással szembesülnek manapság, mégis, a házasság alkalmazkodó intézménynek tűnik, amely alkalmas a túlélésre.

F. E.

NOMAGUCHI, K. M. – MILKE, M. A.: *Costs and rewards of children: the effects of becoming a parent on adults' lives.* (A gyermekekkel járó költségek és hasznok: a szülővé válás hatásai a felnőttek életére.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/2. 356–374.

A szerzők abból indultak ki, hogy a szülővé válás egyaránt járhat költségekkel és haszonnal, beleértve olyanokat, mint a széles körű és aktív társadalmi hálózat kiépítése és a pszichés források – mint a személyes hatékonyság, az önbecsülés – fejlődése.

Arra kerestek választ, hogy ez valóban így van-e, és ha igen, melyek a fő különbségek a gyermekesek és a gyermektelenek között. Országosan reprezentatív panelvizsgálat két hullámának 1933 felnőttre vonatkozó adatait felhasználva – akik az első hullám idején még gyermektelenek voltak – hasonlították össze az időközben gyermeket vállalókat azokkal, akiknek nem született gyermekük. Két fő kérdésük a következő volt: 1. Mennyiben különböznek a gyermekesek és a gyermektelenek a társadalmi és pszichés források, a mindennapi terhek (a háztartási munka) és a pszichés jólét (depresszió)

tekintetében? 2. A szülővé válás hatásai mennyiben különböznek nem és családi állapot szerint?

A szerzők úgy találták, hogy a szülővé válásnak a felnőttek életére gyakorolt hatása meglehetősen sokoldalú, továbbá, hogy költségei és hasznai nagymértékben különböznek nem és családi állapot szerint. Az újdonsült szülők mindegyikére igaz, hogy nagyobb mértékű társadalmi integrációról számoltak be, hatékonyságukat azonban alacsonyabbra értékelték, mint a gyermektelenül maradtak, az önbecsülésben pedig nem volt különbség. A férjezett nők esetén, bár az anyává válás nagyobb költségeket jelent – abban az értelemben, hogy több házimunkáról és a házastárssal való gyakoribb vitákról számoltak be –, ugyanakkor azonban jobb mentális egészséggel, a depresszió ritkább előfordulásával jár. A házimunkával töltött idő tekintetében a nem az alapvető differenciáló tényező: míg az anyák hetente 9 órával több házimunkát végeztek, mint a gyermektelenül maradt nők, addig a férfiak csupán 1 órával töltöttek többet ezzel a tevékenységgel, mint a gyermektelen férfiak.

Az apává váló házaspárok esetében találták a legkisebb változást mind a költségek, mind a hasznok tekintetében: az egyetlen változás, amelyről beszámoltak, az volt, hogy kiszélesedtek a kapcsolataik a rokonokkal, barátokkal és szomszédokkal.

A nem házaspárok és nők esetében a gyermekvállalás több gondot jelentett, mint amennyi örömmel járt. A soha nem férjezett nők és férfiak a szülővé válást követően kisebb hatékonyságról számoltak be, mint a házaspárok.

A nem házaspárok férfiak a leginkább sérülékenyek az apává válás során, őket fenyegeti leginkább a depresszió – ebből a szempontból a folyamatosan házaspár nők vannak a legelőnyösebb helyzetben. A nem házaspár apák általában kisebb figyelmet kapnak a szülőkre vonatkozó kutatások során. A folyamatosan nem házaspár apák többsége, akik ebben a tanulmányban szerepelnek, valószínűleg sohasem lakott együtt gyermekével. Mindazonáltal, ők gyakrabban depressziósak, mint a házaspár apák, és erős érzelemként jellemző rájuk a pszichológiai veszteség-érzés. Ennek talán az az oka, hogy nincsenek állandó kapcsolatban gyermekükkel.

Az eredményeik alapján állítják a szerzők, hogy újra kell gondolni azt a széles körben elterjedt nézetet, hogy a gyermekek a felnőttek életére csak negatív hatást gyakorolnak, csak terheket jelentenek. A gyermektelenekkel összehasonlítva, a gyermekesek életében a jó és a rossz dolgok egyaránt nagyobb mértékben jelennek meg.

A szerzők szerint eredményeik valószínűleg alábecsülik a szülővé válásnak mind a pozitív, mind a negatív hatásait. Ez azért lehet így, mert nem vették figyelembe azokat a változókat, amelyek közvetlenül hatnak a szülői tapasztalatra, mint például a gyermekgondozással töltött idő, a gyermek kapcsán előforduló házastársi viták, a gyermekneveléssel kapcsolatos örömek és gondok.

Későbbi kutatásoknak kell azt tisztázniuk, hogy a szülővé válás, ill. a szülői lét költségei és hasznai hogyan változnak a gyermek növekedésével.

F. E.

RAYMO, J. M.: *Premarital living arrangements and the transition to first marriage in Japan*. (Életkörülmények a házasságkötés előtt és az első házasságkötés Japánban.) *Journal of Marriage and Family*, 2003/2. 302–315.

Japánban 1970 és 2000 között a nők átlagos életkora az első házasságkötéskor 24,2 évről 27 évre, a férfiaké pedig 26,9 évről 28,8 évre emelkedett. Bár a legtöbb fejlett országban hasonló változásoknak lehetünk tanúi, a későbbi életkorban és kisebb számban kötött házasságok következményei különösen fontosak Japánban – itt ugyanis a házasság és a családalapítás alternatívái korlátozottak maradtak, ezért a házasságkötés és a családalapítás időzítésének kapcsolata sokkal közvetlenebb, mint azokban az országokban, ahol az élettársi kapcsolat és az egyszülős családok elterjedése kíséri a házasságkötési arányszámok csökkenését.

A tanulmány központi kérdése az, hogy mennyire felel meg a valóságnak az a széles körben elterjedt nézet, amely a szülőkkel való együttlakás meghosszabbodásában látja a későbbi házasságkötés irányába mutató trendek okát Japánban. A hipotézis szerint a szülőkkel való együttlakás elhúzódásának előnyei – az elsősorban az apa által nyújtott anyagi források és a főként az anya által biztosított háztartási szolgáltatások mellett – függnek a gyermek saját gazdasági kilátásaitól is, ez pedig – a családon belül még mindig erős hagyományos nemek szerinti szereposztást figyelembe véve – nemek szerint különböző. A hagyományos női szerepek mellett a hosszabb együttélés a szülőkkel azoknak a nőknek a számára előnyös, akiknél a munkaerőpiac elhagyása magas költségekkel jár – tehát a magasan képzett, magas foglalkozási státuszú nők esetében. A férfiak közül pedig azok számára a legelőnyösebb a szülőkkel való hosszú együttlakás, akik alacsony pénzkereső kapacitással rendelkeznek ahhoz, hogy megteremtsék a családalapításhoz szükséges forrásokat.

Az eredmények azt mutatják, hogy a szülői ház késleltetett elhagyása valóban kapcsolatban áll a későbbi házasságkötés trendjével. Feltéve, hogy 23 éves korukban még nem kötöttek házasságot, a házasságkötés kockázatának kohorszontkénti csökkenése nagyobb azok között a férfiak és nők között, akik a szüleikkel együtt laktak, mint azok között, akik a szülői otthontól távol élnek. Ugyanakkor kevés bizonyíték van arra, hogy a szülőkkel való együttlakás kapcsolatban állna a későbbi házasságkötéssel azok között a fiatal férfiak és nők között, akiknek a hipotézis szerint a legtöbb hasznuk származna ebből. Inkább úgy tűnik, hogy ennek pontosan az ellenkezője igaz, főleg a nőkre vonatkozóan. Azok a szüleikkel együtt lakó nők, akiknek a hipotézis szerint legkevésbé kellene késleltetniük a házasságkötést (alacsony foglalkozási státuszú férfiak lányai, alacsony iskolázottságú és alacsony foglalkozási státuszú nők), valójában később kötnek házasságot, mint azok, akikről azt gondoljuk, hogy a meghosszabbított együttlakás több előnnyel jár.

A férfiaknál is hasonló a helyzet: azok a férfiak, akik számára a hipotézis szerint nagyobb haszonnal jár a szülőkkel való együttlakás (a szülők magas társadalmi-gazdasági státusza, az anya kisebb mértékű munkavállalása) korábban házasodnak, mint azok a férfiak, akiknek a feltételezés szerint kevesebb előnyük származik a szülőkkel való együttélésebből. A férfiaknál azonban az is megfigyelhető, hogy az együttlakás azok körében áll inkább kapcsolatban a késői házasságkötéssel, akiknek a legkedvezőtlenebbek a gazdasági kilátásaik (alacsony iskolázottságú, stabil foglalkoztatással nem rendelkező férfiak).

Bár az eredmények alapján úgy tűnik, hogy a szülőkkel való együttlakás és a késői házasságkötés közötti kapcsolat más, mint a közvélekedés által elfogadott „parazita szinglik” nézőpont, további elemzések szükségesek, amelyek elkerülik ennek a tanulmánynak számos korlátját, például pontosabban mérik a szülők által nyújtott forrásokat, és figyelembe veszik a lakáskörülmények változását az életút során.

Összességében azt lehet mondani, hogy a meghosszabbodott együttlakásra vonatkozó hipotézis korlátozott támogatottsága ebben a vizsgálatban nem feltétlenül mond ellent annak a scénáriónak, amely szerint több fiatal japán férfi és nő számára jelent előnyt, hogy a szülők anyagi javakat és szolgáltatásokat biztosítanak számukra, amíg meg nem házasodnak. Azt viszont alátámasztják ezek az eredmények, hogy a házasság időzítésének aggregált trendjei Japánban nem tükrözik növekedést azoknak a fiatal szingliknek az előfordulásában, akik azért kötnek később házasságot, hogy tovább élvezhessék „parazita” életmódjukat.

A szülői ház elhagyásával kapcsolatos kutatások két olyan forгатókönyv létezését látszanak bizonyítani, amelyek nagyobb összhangban vannak ennek a kutatásnak az eredményeivel. Azok a jellegzetességek, amelyekről azt gondoljuk, hogy megnövelik a szülőkkel való együttlakás vonzerejét, aktuálisan fontosabbak lehetnek a független életvitel kialakításának megkönnyítésében. Hasonlóképpen lehetséges az, hogy a magas lakhatási költségek és a házasságkötés egyéb alternatíváinak (pl. élettársi kapcsolat) korlátozottsága, együtt a viszonylag erős családközpontúsággal hozzájárulhat ahhoz, hogy a szülőkkel való hosszabb együttlakás vonzereje növekedjen mind a független élet, mind pedig a házasságkötés rovására azok között a fiatal férfiak és nők között, akik korlátozott gazdasági forrásokkal rendelkeznek.

F. E.

BAIZÁN, P. – AASSVE, A. – BILLARI, F.: *Cohabitation, marriage, and first birth: The interrelationship of family formation events in Spain.* (Élettársi kapcsolat, házasság és az első gyermek: a családformáló események kölcsönös kapcsolatai Spanyolországban.) *European Journal of Population*, 2003/2. 147–169.

A tanulmányban a szerzők azt vizsgálták, hogy az első gyermek születése és az első párkapcsolat (élettársi vagy házastársi kapcsolat) kialakulása mögött vannak-e olyan tényezők, amely mindkét eseményt befolyásolják, másrészt ezeknek az eseményeknek a kölcsönös egymásra hatását. Az eseménytörténeti elemzés módszerét alkalmazták spanyolországi retrospektív adatokra.

Az első hipotézis szerint vannak olyan nem mért tényezők, amelyek egyaránt befolyásolják az első gyermek születését és az első párkapcsolat kialakítását. Azok a fiatal nők, akik a legnagyobb valószínűséggel szülik meg első gyermeküket (olyan okok következtében, amelyeket nem mértek), megegyeznek azokkal, akik a legnagyobb valószínűséggel alakítanak ki párkapcsolatot. Ebből arra lehet következtetni, hogy mindkét esemény ugyanannak a folyamatnak, a családformálódásnak a része, és hogy az alacsony termékenység és az első párkapcsolat kialakítása részben egymással összefüggő tényezők által meghatározottak. A szerzők kimutatták, hogy a lehetséges magyarázat olyan nem megfigyelt tényezők között keresendő, mint az értékorientációk, az események időzítésére vonatkozó normák és az egyén közösségi interakciói.

A szerzők második hipotézise az, hogy a párkapcsolat (élettársi vagy házastársi kapcsolat) kialakítása azoknál a pároknál következik be, akik ezt a formát tekintik a legmegfelelőbbnek az első gyermek vállalásához. Valóban, az első párkapcsolat kialakítása erőteljesen megnöveli az első gyermek születésének kockázatát: az első gyermekszülés relatív kockázata 25-szörösére nő házasságkötéskor, 7-szeresére élettársi kapcsolat kialakításakor. Azután a házasság első három évében ez tovább növekszik, majd azt követően csökken. Élettársi kapcsolat esetében folyamatosan csökken a kapcsolat kialakításának harmadik évéig, majd azt követően stabil marad. Az együtt élő pár házasságkötése további háromszoros növekedést eredményez az első gyermek születésének relatív kockázatában.

Az együtt élők esetében az első gyermek születésének kockázata növekszik az egymást követő kohorszok esetében. Az 1965–1975-ös születési kohorsz esetén a relatív kockázat 1,63-szorosa az 1945–1954-es születési kohorsz esetén tapasztalt kockázatnak. Ha összehasonlítjuk a házasságkötés előtt nem éltek együtt későbbi házastársukkal, az eredmények azt mutatják, hogy az együttélés hatása közeledett a házasság hatásához a gyermekszületés vonatkozásában, bár még mindig figyelemre méltóak a különbségek a fiatalabb kohorszban. A születési kohorszok közötti különbségek azonban statisztikailag nem szignifikánsak. Mindazonáltal, az eredmények azt mutatják, hogy az élettársi kapcsolatot egyre inkább alkalmasnak tartják a gyermekvállalásra. Ellentétben a házasságkötést megelőzően együtt élőknel tapasztalható trenddel, azoknál a házasságkötést megelőzően nem éltek együtt későbbi házastársukkal, erőteljes csökkenés tapasztalható a gyermekvállalás relatív kockázatában, amely kapcsolatban áll a házasság termékenység növekvő mértékében való elhalasztásával.

A terhesség ideje alatt drámai növekedés tapasztalható az együttélés, illetve a házasság bekövetkeztében, a gyermektelenek esetében. Az eredmények azt mutatják, hogy a párok igyekeznek elkerülni azt, hogy a gyermek élettársi vagy házastársi kapcsolaton kívül szülessen, főként a házasságot választják. A születést követő első évben csökken a házastársi vagy élettársi kapcsolat létrehozásának kockázata. A terhességet és a szülést gyakrabban követi házasság, mint élettársi kapcsolat, ami azt jelzi, hogy a házasságot még mindig megfelelőbbnek tartják a gyermeknevelésre, mint az élettársi kapcsolatot.

Az oktatásban való részvétel csökkenti az élettársi vagy házastársi kapcsolat kialakításának és a gyermekszülésnek az esélyét. A magasabb képzettség magasabb karrier-elképzelésekkel jár együtt, amelyeket sokszor nehéz elérni, mivel az utóbbi évtizedekben Spanyolországban nagyon magas volt a munkanélküliségi ráta, és a családalapítás előtt kellett megalapozni a karriert. Az élettársi kapcsolat pozitív kapcsolatban áll a képzettség szintjével, összhangban azzal az értelmezéssel, hogy a fiatal, magas képzettségű emberek magasabbra értékelik a függetlenséget és az autonómiát, mint a kevésbé képzett fiatalok.

Ha valaki alkalmazásban áll, az csökkenti a tanulmányozott események előfordulásának intenzitását. A csökkenés kisebb az élettársi kapcsolat, mint a házasság esetében, amely összhangban van azzal, hogy az élettársi kapcsolatban élőkre a nemi szerepek nagyobb egyenlősége jellemző. Az elméleti megfontolások alapján az alkalmazásban állás lehet pozitív és negatív hatással is a családalapításra. Sok nő esetleg abbahagyja a munkát azért, hogy gyermeket vállaljon, mert Spanyolországban nagyon nehezen egyeztethető össze a munkavállalás és a gyermeknevelés. Ugyanakkor azonban a munkanélküliség esetleg lehetőséget nyújt a gyermekvállalásra.

A munkatapasztalat erős pozitív hatással van mind az együttélésre, mind a házasságkötésre, és sokkal kisebb a hatása az első gyermek születésére. Ez a hatás különösen fontos a házasság esetében: a négy vagy több év munkatapasztalattal rendelkező nők esélye háromszorosára növekszik azokhoz képest, akik nem rendelkeznek munkatapasztalattal.

F. E.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata

2004. No. 1.

MC DONALD, P. F.: A termékenység fenntartása a politika segítségével: a választások lehetőségei.

KOCOURKOVA, J.: Gyermektámogatások a Cseh Köztársaságban: preferenciák és a realitás.

SOTKOVSKY, I. – TVRDY, L.: A természetes és a migrációs növekmény a morvasziléziai térségekben 1992 és 2001 között.

ALES, M.: Termékenység és házassági mozgalom.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata

2004. No. 1.

LOGAN, J. R. – STULTS, B. J. – FARLEY, R.: A kisebbségek szegregációja a nagyvárosokban: a változás két évtizede.

WIKES, R. – ICELAND, J.: Hiperszegregáció a huszonegyedik században.

FISCER, C. S. – STOCKMAYER, G. – STILES, J. – HOUT, M.: A szegregáció területi és a szociális alapú különbségeinek megkülönböztetése az USA nagyvárosaiban, 1960–2000.

GUNDERSEN, C. – ZILIAK, J. P.: Szegénység és makrogazdasági hatások terület, faj és családstruktúra szerint.

HAYWARD, M. D. – GORMAN, B. K.: A gyermekkor későbbi hatásai: a korai életciklus társadalmi körülményeinek hatása a férfiak halandóságára.

ELO, I. T. – TURRA, C. M. – KESTENBAUM, B. – FERGUSON, B. R.: Az időskorú hiszán eredetűek halandósága az Egyesült Államokban: korábbi bizonyítékok és új eredmények.

JOHNSSON, S. H. – RENDALL, M. S.: A mexikói bevándorlók termékenységének hatása az Egyesült Államokban.

FUSSEL, E. – MASSEY, D. S.: A kumulatív hatások korlátai: nemzetközi vándorlás a mexikói városi övezetekből.

OKUN, B. S.: Bepillantás az etnikai folyamatokba: házassági szokások a nem tiszta zsidó felmenőkkel rendelkezők körében Izraelben.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION

az Európai Népesedési Társaság folyóirata

2004. No. 1.

VIKAT, A. – THOMSON, E. – PRSKAWETZ, A.: A gyermeknevelés felelőssége és a mostoha- és szülőcsaládok termékenysége Finnországban és Ausztriában.

RYCHTARIKOVA, J. – GOURBIN, C. – WUNSCH, G.: Az apai életkor és a gyermekhalandóság: a halvaszületés esete.

ENGELHART, H. – PRSKAWETZ, A.: Az időben és térben változó korreláció a termékenység és a női foglalkoztatottság között.

VAN BAVEL, J.: Diffúziós hatások az európai termékenységi átmenetben: történeti bizonyítékok a belga városokban (1846–1910).

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY

az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata

2004. No. 2.

CROSNOE, R.: Társadalmi tőke és a családok és az iskola együttműködése.

SWISHER, R. – SWEET, S. – MOEN, P.: A családbarát közösség és működésének illeszkedése a kétkeresős családokhoz.

CLARK-IBANEZ, M. – FELMLEE, D.: Etnikai csoportok közötti kapcsolatok: a társadalmi hálózatok különbözőségének szerepe.

IECIVICH, E. – BARASCH, M. – MIRSKY, J. – KAUFMAN, R. – AVGAR, A. – KOLFOGELSON, A.: A szociális támogatás hálózata és az öregkorúak magányossága az oroszországi és ukrán zsidók körében.

DODSON, L. – DICKERT, J.: A lányok otthoni munkája az alacsony jövedelmű háztartásokban: a minőségi kutatás egy évtizede.

DOWNEY, D. B. – CONDRON, D. J.: A gyermekek egymás közötti játéka az óvodában: az otthoni testvérek létéből származó előnyök.

BROWN, S. L.: Családstruktúra és jólét: a szülők együttélésének jelentősége.

PAPP, L. M. – CUMMINGS, E. M. – SCHERMERHORN, A. C.: A család rossz körülményei, a szülők probléma felismerése a gyermek kezelése.

LIN, I-F. – SCAFFER, N. C. – SELTZER, J. A. – TUSCHEN, K. L.: Az elvált szülők mennyiségi és minőségi beszámolója a gyermekek életkörülményeiről.

VOYDANOFF, P.: A családi munkaigény és munkalehetőségek hatása a családért végzett munka konfliktusaira és a megoldásra.

NOMAGUCHI, K. M. – BIANCHI, S. M.: A testgyakorlásra fordított idő: nemi különbségek a házasság, a gyermeknevelés és a munkavállalás hatásaiban.

SARKISIAN, N. – GERSTEL, N.: A nemi különbségek magyarázata a szülők támogatásában: a munkavállalás fontossága.

KAUKINEN, C.: Státusz kompatibilitás, fizikai erőszak és emocionális kihasználás az intim kapcsolatokban.

- LEONE, J. M. – JOHNSON, M. P. – COHAN, C. L. – LLOYD, S. E.*: A férfipartner erőszakosságának hatása az alacsony jövedelmű, kisebbségi nőkre.
- SASSLER, S.*: Az együttélésre lépés folyamata.
- HUGHES, F. M. – GORDON, K. C. – GAERTNER, L.*: A szülői kötelezettségek előrelátása.
- EDWARDS, M. L. K.*: Mi tisztességes emberek vagyunk: a családi azonosság kialakítása és fenntartása a vidéki munkásközösségekben.
- MUSTILLO, S. – WILSON, J. – LYNCH, S. M.*: Az önkéntesség hagyománya: két elmélet tesztelése a generációk közötti átörökléséről.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata
2003. No. 6.

- DE SANTIS, G.*: A nemzedékek közötti transzferek stabil és igazságos rendszerének demográfiai aspektusai.
- RENAHY, N. – DÉTANG-DESSENDRE, C. – GOJARD, S.*: A munkaerő vándorlásának két korszaka: vándorlás és letelepedés egy ipari területen.
- GUILLAUME, A.*: A terhesség-megszakítás szerepe a termékenység változásában Abidjan-ban az 1990-es években
- RANDALL, S. – LEGRAND, T.*: Reprodukciós stratégiák és döntéshozatal Szenegálban: a csecsemőhalandóság szerepe.
- LARDOUX, S. – VAN DE WALLE, E.*: Poligámia és termékenység Szenegál vidéki területein.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata
2003. No. 4.

- RAMSDEN, E.*: Társadalomdemográfia és eugenetika az Egyesült Államokban a két háború között.
- MURPHY, R.*: Termékenység és a torzult nemi arány egy vidéki kínai tartományban: kultúra, állam és politika.
- VOAS, D.*: Ellentmondó preferenciák: a túl magas vagy túl alacsony termékenység kialakulásának oka.
- LUY, M.*: A férfiak többlet-halandóságának okai: zárt népeségekből származó okok.

2004. No. 1.

- BOONGARTS, J.*: A népesség öregedése az állami nyugdíjak növekvő költségei.
- MC QUILLAN, K.*: Mikor befolyásolja a vallás a termékenységet?
- CHEW, K. S. Y. – LIU, J. M.*: Átláthatóságba rejtve: az amerikai kínaiak munkaerejének globális változása, 1880–1940.

CAETANO, A. J. – POTTER, J. E.: Politika és a nők sterilizációja Északkelet-Brazíliában.

POPULATION RESEARCH AND POLICY REVIEW

a KLUWER Akadémiai Kiadó és a Déli Demográfiai Egyesület folyóirata

2003. No. 5–6.

RINDFUSS, R. R. – GUZZO, K. B. – MORGAN, S. P.: Az alacsony termékenység változó megítélése.

DIPRETE, T. A. – MORGAN, S. P. – ENGELHART, H. – PACALOVA, H.: A gyermeknevelés költségeinek nemzetek közötti különbsége generál-e nemzetek közötti termékenységi különbségeket?

GOLDSTEIN, J. – LUTZ, W. – TESTA, M. R.: A népesség újratermelési szintje alatti ideális csalánagyság veszélye Európában.

QUESNEL-VALLÉE, A. – MORGAN, P. S.: Hiányzik a cél? A termékenységi elképzelések és magatartás összhangja az Egyesült Államokban.

BERNARDI, L.: A társadalmi hatások csatornái a termékenység befolyásolására.

ALAGARAJAN, M.: A vallásosság hatásának vizsgálata a termékenységre Kerala államban: egy interaktív hipotézis tesztelése.

ESPENSHADE, T. J. – GUZMAN, J. C. – WESTOFF, C. F.: A népesség újratermeléséhez szükséges termékenység meglepő variánsai a különböző országokban, országcsoportokban.

2004. No. 1.

SMITH, S. K. – CODY, S.: A népesség-bebecslésének értékelése, Florida, 2000. április 1.

SCHINDLMAYER, T.: Az emberi donor-trendek magyarázata.

RATNER, B. D.: Egyenlőség, hatékonyság és azonosság: a népességről és fenntarthatóságról szóló vita megalapozása.

DALENBERG, D. – FITZGERALD, J. – WICKS, J.: A háztartásokban nyújtott személyes gondoskodás direkt felértékelése.

2004. No. 2.

DE JONG, G. F. – STEINMETZ, M.: Fogékonyság és munkavállalás a bevándorló férfiak és nők körében.

LIU, G. – ZJANG, Z.: Társadalmi-gazdasági különbségek a kínai legidősebbek szubjektív egészségében.

MANNING, W. D. – SMOCK, P. J. – MAJUMDAR, D.: Az együttélés és a házasság relatív stabilitása a gyermekvállalás érdekében.

LEHRER, E. L.: A vallás szerepe az együttélési formákban: egy gazdasági nézőpont.

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata
2004. No. 1.

- SHORT, S. E. – ZJANG, F.:* Az anya és gyermekvédelmi ellátás szolgáltatásainak igénybevétele Kína vidéki területein.
- LIU, J. – LARSEN, U. – WYSHAK, G.:* Az örökbefogadást befolyásoló tényezők Kínában, 1950–1987.
- YI, Z. – VAUPEL, J. W.:* Összefüggés a késői gyermekvállalás és az egészséges öregkor között a kínai legidősebbek körében.
- BANISTER, J. – HILL, K.:* A halandóság Kínában, 1964–2000.
- BILLARI, F. – FREJKA, T. – HOBBSRAFT, J. – MACURA, M. – VAN DE KAA, D.:* Hozzászólás John Caldwell és Thomas Schindlmayer a *Population Studies* 57. évf. 3. számában megjelent, a „Magyarázatok a modern társadalmak termékenységi kríziseinek okaihoz: magyarázatához: a közösség keresése” című cikkéhez.
- CALDWELL, J. C. – SCHINDLMAYER, T.:* Válasz a „Magyarázatok a modern társadalmak termékenységi kríziseinek okaihoz: magyarázatához: a közösség keresése” című cikkünk vitatóinak.
- VAN BAVEL, J.:* Nyilvánvaló születés-időzítés a termékenységi átmenet előtti Európában: bizonyítékok a tizenkilencedik századi Belgiumból.
- ENGELHARD, H. – KÖGEL, T. – PRSKAWETZ, A.:* A termékenység és a női foglalkoztatottság újragondolása: egy makroszintű idősor elemzés a fejlett országokból, 1960–2000.
- ZHAO, Z.:* A távol-keleti halandósági jellegzetesség nem egyedülálló halandósági modell: válasz Noreen Goldman-nek.

POPULATION TRENDS

az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztika Hivatalának folyóirata
2004. No. 115.

- SHAW, C.:* A 2002. évi adatokon alapuló népesség-előreszámítás az Egyesült Királyság és alkotórészeire.
- BENTON, P. – WHITE, I.:* A 2011. évi népszámlálás: a javasolt tervezés Angliában és Walesben.
- GRUNDY, E.:* Az öregkorúak életkörülményei: Az európai és amerikai trendek áttekintése.